

ARBEJDSGRUPPEN FOR
LITTERATUR

Anbefalinger fra
Arbejdsgruppen
for litteratur

ANBEFALINGER FRA ARBEJDSGRUPPEN FOR LITTERATUR

Layout: HSK, Kulturministeriet
Foto: Colourbox.com

Publiceret: maj 2025
www.kum.dk

ISBN (digital): 978-87-7960-181-9
ISBN (tryk): 978-87-7960-182-6

INDHOLD

FORORD	5
ARBEJDSGRUPPEN FOR LITTERATURS RAMMEFORTÆLLING	7
TEMA 1: LITTERATURENS RAMMEVILKÅR, HERUNDER STØTTESTRUKTURER OG REGULERING	12
TEMA 2: FORFATTERES LØN- OG ARBEJDSVILKÅR PÅ DET DIGITALE BOG- MARKED, OG HVORDAN FORFATTERE KAN SIKRES BEDRE VILKÅR ...	15
TEMA 3: DEN TEKNOLOGISKE PÅVIRKNING AF DEN LITTERÆRE UDVIKLING, HERUNDER KONSEKVENSER AF STREAMINGTJENESTER OG KUNSTIG INTELLIGENS	18
TEMA 4: MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR AT STYRKE LÆSELYST OG -FÆLLESSKABER OMKRING LITTERATUREN.....	21
TEMA 5: MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR SPECIFIKKE GENRER.....	25
TEMA 6: VILKÅRENE FOR DANSK LITTERATUR I UDLANDET, OG HVORDAN DANSK LITTERATUR KAN KOMME LÆNGERE UD	30
OVERSIGT OVER ARBEJDSGRUPPENS SAMLEDE ANBEFALINGER	42

FORORD

FORORD

Kulturministeren nedsatte i foråret 2024 en arbejdsgruppe for litteratur, der skulle drøfte forfatternes og litteraturens vilkår i en tid, hvor streamingtjenesterne skaber store ændringer i bogbranchens forretningsmodeller og forbrugeradfærd på bogmarkedet, samtidig med at børn og unges læsekompetencer og læselyst er faldende.

Arbejdsgruppen har haft til opgave at tage følgende emner op:

1. Forfatteres løn- og arbejdsvilkår på det digitale bogmarked, og hvordan forfattere kan sikres bedre vilkår.
2. Litteraturens rammevilkår, herunder støttestrukturer og regulering
3. Den teknologiske påvirkning af den litterære udvikling, herunder konsekvenser af streamingtjenester og kunstig intelligens.
4. Vilkårene for dansk litteratur i udlandet, og hvordan dansk litteratur kan komme længere ud.
5. Muligheder og udfordringer for at styrke læselyst og fællesskaber omkring litteraturen.
6. Muligheder og udfordringer for specifikke genrer, f.eks. faglitteraturen, som ikke oplever samme vækst på digitale formater, eller tegneserien, som bl.a. kan imødegå den faldende læselyst i udskolingen og hos drenge.

Drøftelserne har resulteret i en række anbefalinger, som kan danne grundlag for en litteraturpolitisk handlingsplan.

Det fremgår af kommissoriet for Arbejdsgruppen, at anbefalinger til litteraturens rammevilkår, herunder støttestrukturer og regulering, i udgangspunktet skal holdes inden for Kulturministeriets økonomiske ramme. Arbejdsgruppen har valgt også at pege på løsninger, der går videre end Kulturministeriets økonomiske ramme og ressortområde, herunder særligt vedr. børn og unges læsning, idet de vurderer, at nye investeringer og samarbejder på tværs af ministerielle områder er afgørende for fremtidssikringen af dansk litteratur.

Medlemmer i Arbejdsgruppen for litteratur:

- Carsten Fenger-Grøndahl, rektor for Folkeuniversitetet og udvalgsleder i Statens Kunstfond (udvalgsleder)
- Mads Rosendahl Thomsen, professor i litteraturhistorie (viceudvalgsleder)
- Christian Mørk, forfatter
- Iben Mondrup, forfatter
- Marianne Eskebæk Larsen, lektor
- Peder Frederik Jensen, udvalgsmedlem i Statens Kunstfond og forfatter
- Ursula Andkjær Olsen, forfatter
- Jeanette Varberg, forfatter, arkæolog og museumsinspektør
- Thomas Korsgaard, forfatter
- Josefine Klougart, forfatter
- Leonora Christina Skov, forfatter
- Johan Ottosen, forfatter
- Kim Fupz Aakeson, forfatter
- Signe Parkins, illustratør
- Christel Sunesen, medejer af Mikrofest og ejer af forlaget Ekbátana
- Morten Visby, oversætter og formand for Dansk Forfatterforening
- Claus Ankersen, forfatter og forperson for Danske Skønlitterære Forfattere
- Christine Bødtcher-Hansen, direktør i Danske Forlag
- Natasha Brandt, direktør i Dansk Erhverv

ARBEJDSGRUPPEN FOR LITTERATURS RAMMEFORTÆLLING

ARBEJDSGRUPPEN FOR LITTERATURS RAMMEFORTÆLLING

SKRIFTKULTUREN ER KRITISK INFRASTRUKTUR I VORES DEMOKRATI

Skriftkulturen har afgørende betydning for de moderne samfund. Vi befinder os i en virkelighed, hvor der er krig i Europa, samtidig med at vores kulturelle og økonomiske alliancer vakler. Vi indser i disse dage, at vi har undervurderet behovet for at kunne beskytte os selv og stå på egne ben. Det er ikke bare territorium, der er på spil. Det er vores kultur, selvforståelse og demokrati. Vores kultur, kunst og ikke mindst vores sprog er en essentiel del af det forsvar, som skal værne om det danske demokrati. Litteraturen er en kritisk infrastruktur, som vi skal prioritere.

Litteraturen er en af betingelserne for, at vi fortsat kan udvikle os som kultur, og se både fremad, tilbage i tid, ud i verden og ind i os selv, for at opsamle indsigt og fortsat kultivere vores tænkning og forståelse af, hvad det vil sige at være menneske. Skriftkulturen og litteraturen som sådan er en del af grundlaget for, at vi individuelt og kollektivt kan træffe indsigtsfulde beslutninger for en fælles fremtid.

Men litteraturens grundlag er i krise. Vores evne til at læse og fordybe os er dalende, og de økonomiske rammer for hele branchen er pressede. Til sammen udfordrer dette udviklingen af dansk litteratur, og det er i sidste ende vores sprog og kultur, der er på spil, hvis vi ikke handler.

ET LILLE SPROGOMRÅDE I KONKURRENCE MED EN GLOBAL UNDERHOLDNINGSØKONOMI OG KUNSTIG INTELLIGENS

Danmark er et lille sprogområde, som vi skal værne om. Det allervigtigste ved det danske sprog er, at det er vores, og at det på samme tid afspejler og skaber den kultur, som binder os sammen på tværs af forskelligheder. Hvis vi gerne vil bevare og udvikle et levende dansk sprog, kræver det, at vi investerer i det. Og hvis vi vil det, spiller litteraturen en afgørende rolle.

I modsætning til mange andre europæiske lande er det danske bogmarked fuldt liberaliseret. Forfattere, forlag og boghandlere er derfor særligt udsatte i en tid, hvor det kommercielle bogmarked er under hastig forandring, og hvor vi i Danmark fortsat har den højeste moms på bøger i verden. Globalisering, digitalisering og kommercialisering udfordrer både det danske skriftsprog, befolkningens læseevner og forfatternes og forlagenes indtjening.

Internationale tech-virksomheder bevæger sig ind på det danske bogmarked, og flere og flere læser bøger på engelsk, særligt de yngre generationer. Denne udvikling udgør en trussel mod bevarelsen af et mangfoldigt dansksproget litteraturlandskab.

Samtidig er det digitale bogmarked præget af, at forbrugerens betalingsvillighed er påvirket af lave priser på andre abonnementstjenester. Den digitale litteratur

er i direkte konkurrence med den underholdning, som store internationale streamingtjenester står for samt gaming, podcasts og sociale medier. Og prisfastsættelsen på de digitale bogstreamingtjenester sker i et marked, hvor det offentlige stiller både lyd- og ebøger gratis til rådighed på eReolen. Lydbøger har åbnet litteraturen for mange og øget tilgængeligheden for litteratur generelt, men den voksende popularitet kombineret med en lav betalingsvillighed betyder, at forfatterne og forlagenes indtjening udhules, da honoreringen fra e- og lydbøger er markant lavere end fra fysiske bøger.

Kunstig intelligens lægger allerede et pres på bogmarkedet, som kun vil tage til i de kommende år. Vi ved, at de store sprogmodeller (LLM) ulovligt har trænet på bl.a. bøger. De internationale markedsplatforme er allerede ved at blive oversvømmet af værker genereret med kunstig intelligens, som forurener markedspladserne. Det er generelt et udtryk for manglende respekt for ophavsretten, som er fundamentet for forfatterne og forlagene.

DIGITALISERING ÆNDRER VORES LÆSEVANER OG UDFORDRER DEN KOMPLEKSE LITTERATUR

Danmark er et af verdens mest digitaliserede samfund, og det gælder også, når vi taler litteratur og læsning. Ifølge PISA-undersøgelsen fra 2022 bruger 30 pct. af danske elever 5-7 timer på digitale værktøjer i skolen om dagen.¹ Til sammenligning er det kun ca. 14 pct. i Norge og Sverige. De voksne følger godt efter, og e- og lydbøger stod i 2023 for 45 pct. af forlagenes omsætning af skønlitteratur, viser Bogpanelets seneste årsrapport.²

Digitaliseringen kan have en vigtig funktion som hjælpemiddel til børn, der har læseudfordringer (f.eks. ved højtlesning af tekst), og lydbøger udgør et vigtigt supplement til læsning og kan for mange mennesker være den eneste kilde til skønlitteratur. Men når det er sagt, tyder forskningen på, at den fysiske bog i højere grad stimulerer vores koncentrationsevne end digitale bøger, og at vi f.eks. husker bedre, når vi læser på papir end på skærm.³ Lydbøger udfordrer litteraturen, da mere komplekse sætningskonstruktioner og fortællinger fungerer mindre godt på lyd, fordi de kræver en større fordybelse og koncentration. En nylig læseundersøgelse viser, at 80 pct. synes, det er en kvalitet ved lydbøger "at jeg kan lytte til lydbøger, mens jeg laver andre ting".⁴ Bestsellerlisterne for digitale bøger indikerer også, at især krimi- og romancegenrerne klarer sig bedre i digitale formater. Det kan være med til at forklare, hvorfor der bliver læst og købt mindre poesi, faglitteratur og store komplekse fortællinger.

LÆSNINGEN ER I BUND – SAMTIDIG UNDERPRIORITERES LITTERATURFORMIDLINGEN OG DET OFFENTLIGE INDKØB

Vi har en læsekrise blandt børn og unge. Den er en del af en opmærksomhedskamp, der har pågået i et årti, og hvis effekter vi nu ser udfolde sig. Seneste internationale læserundersøgelser (PIRLS og PISA) viser, at danske børn læser væsentligt dårligere end tidligere. Det er problematisk, ikke kun fordi læsning beviseligt har stor betydning for børn og unges trivsel; f.eks. er der større mental

¹⁾ Anbefalinger til skærmb brug i grundskolen. Børne- og Undervisningsministeriet, 2024 (s.7)

²⁾ Bogpanelets årsrapport 2024, bilag (s. 22)

³⁾ Bogpanelets årsrapport 2024, bilag (s. 22)

⁴⁾ Saxos læseundersøgelse 2024, se faktabilag.

⁵⁾ Sun, Y.-J. et al. (2024) 'Early-initiated childhood reading for pleasure: associations with better cognitive performance, mental well-being and brain structure in young adolescence', *Psychological Medicine*, 54(2), pp. 359–373.

⁶⁾ Hovedstadsgymnasium går mod strømmen: Bibliotekaren viser begejstret skolens nye fordybelsesrum frem. *Politiken* 2025.

⁷⁾ Læringsmiljø i kommunale børnehaver - National undersøgelse. EVA 2020 (s. 8).

sundhed hos børn, der læser for fornøjelsens skyld. Men i særdeleshed også, fordi læsningen er grundlæggende for, at børn og unge udvikler evnen til fordybelse og koncentration. Det viser bl.a. en undersøgelse fra Cambridge University fra 2023 om effekterne ved lystlæsning blandt små børn.⁵ Læsningen kan derudover være en nøgle til at fremme social mobilitet og en betingelse for, at vi i fremtiden kan have et højt uddannelses- og dannelsesniveau i befolkningen.

Siden 2014 har det ikke været et lovkrav, at folkeskolerne har et bibliotek. Det har betydet, at skolebiblioteker flere steder er blevet nedlagt eller stærkt beskåret, så der mange steder hverken er indkøbt nye bøger eller er en bibliotekar til at varetage formidlingen. Samme tendens ses hos ungdomsuddannelserne, hvor under 3 ud af 10 af uddannelserne tilbyder et bemandet bibliotek.⁶ Ligeledes viser undersøgelser, at bøger og højtlesning ikke er en del af hverdagen i mange børnehaver.⁷

Tilgængeligheden af fysiske bøger er altså væsentligt forringet, og det har konsekvenser, særligt for de unge og kommende generationer og deres forhold til læsning, hvis litteraturformidlingen ikke prioriteres. Givet de opridsede grundvilkår for bogbranchen og særligt grundet ønsket om at give børn og unge en læsekultur, er det offentlige indkøb vigtigt.

ARBEJDSGRUPPEN KALDER PÅ EN FREMTIDSSIKRING AF BOGMARKEDET

Det er således markante udfordringer, som det danske sprog og litteraturen står overfor både nu og i de kommende år. Udfordringer, der kan have betydelige konsekvenser for vores kritiske tænkning, fordybelse, empati, sammenhængskraft, nationale kultur, historiske forankring og demokrati.

Den gode nyhed er, at talentmassen og infrastrukturen er der: Vi har mange danske forfatterskaber på højt niveau – endda på så højt niveau, at der er stigende efterspørgsel på dansk litteratur i udlandet. Vi har et sprudlende miljø af litteraturfestivaler og -arrangementer, dygtige litteraturformidlere og et professionelt og alsidigt forlagslandskab, som udlandet betragter med beundring. Og vi har velfungerende institutioner, som kan understøtte dannelsen og interessen for læsning. Den dårlige nyhed er, at mange forfatteres arbejdsvilkår, trivsel og økonomi er truet, og at vores infrastruktur bygger på et skrøbeligt fundament, der er alt for afhængigt af uundværlige ildsjæle og frivilligt eller lavt betalt arbejde.

Som samfund er vi nødt til at opprioritere litteraturen og læsningen og sikre dens fremtidige eksistens med bæredygtige rammer for at skrive og udgive bøger og for en stærk læsekultur med tilgængelighed af bøger; rammer som den fantastiske danske ildsjælekultur for alvor kan blomstre under. Det handler ikke blot om at gøre Danmark til et læsende land. Verdensordenen er under drastisk forandring, og Europa er under pres. Det kalder på en omfattende oprustning af vores forsvar og en styrkelse af vores beredskab. Men vi skal også huske, hvorfor vi opruster. Litteraturen er en central del af vores fælles kultur og

identitet. Det kan vi ikke forvente, at de frie marked og det internationale tech-virksomheder har øje for. Det skal vi selv beskytte, og det vil kræve en målrettet indsats og et tværgående samarbejde mellem både stat, kommuner og den danske bogbranche. Dansk litteratur er noget, der er værd at forsvare.

TEMA 1:

LITTERATURENS RAMMEVILKÅR, HERUNDER STØTTESTRUKTURER OG REGULERING

TEMA 1:

LITTERATURENS RAMMEVILKÅR, HERUNDER STØTTESTRUKTURER OG REGULERING

PROBLEM

Vi skal værne om den originale dansksprogede litteratur, som gennem personlig stil, streg og stemme giver os stærke fortællinger og ny viden, men også fornøjelse og menneskeligt meningsfulde oplevelser. Denne litteratur skaber nye forbindelser til verden og gør os bedre til at forstå os selv og hinanden, men den kan ikke overleve udelukkende på kommercielle vilkår. Tal fra bogpanelets årsrapport 2024 indikerer, at lydbogens stigende popularitet orienterer bogmarkedet og læserne mere og mere mod visse genrer såsom spændingsromaner, romance- og feel good-genren. Denne udvikling skaber sværere vilkår for den litteratur, der er særligt afgørende for nyskabelsen og udviklingen af dansk skriftkultur. I forhold til andre kulturelle områder med tekstproduktion, som f.eks. manuskriptforfattere i filmbranchen, så er aflønningen for tekster generelt meget lav i bogbranchen. Derudover er det danske bogmarked fuldt liberaliseret og opererer i høj grad på markedsvilkår. Vi har bl.a. Europas højeste moms på bøger.

LØSNINGER

Selvom danske forfattere og forlag i høj grad formår at udgive, sælge og få læsere på det frie danske bogmarked, er der en række rammevilkår, der er væsentlige for, at dansk litteratur kan overleve og udvikle sig, især når litteraturen er i konkurrence med en lang række internationale underholdningstilbud. Den eksisterende litteraturstøtte på Kulturministeriets område udgøres af Statens Kunstfonds litteraturstøtte og ikke mindst biblioteksafgiften. Antallet af ansøgninger om litteraturstøtte til Statens Kunstfond er mere end fordoblet fra 2018 til 2024, og derfor er der også et stigende antal afslag. Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg oplever desuden, at ansøgningerne kommer fra både store og små forlag og nye såvel som etablerede forfattere. Arbejdsgruppen mener, at den eksisterende litteraturstøtte skal opretholdes og styrkes, da den er afgørende for dele af det litterære kredsløb og danskernes læsekultur. Samtidig kan en fjernelse af den eksisterende bogmoms og et øget offentligt indkøb af bøger til folke- og skolebiblioteker styrke læsekulturen yderligere samt sikre adgang til fysiske bøger for alle danskere – både børn og voksne.

Kommunernes digitale bibliotekstjeneste, eReolen, er med til at sikre udbredelsen af en større mangfoldighed af litteratur som lydbog og e-bog, end der ville være, hvis der alene var kommercielle tjenester på markedet. eReolen har i kraft af biblioteksloven til opgave at sikre kvalitet, alsidighed og aktualitet i biblioteksudbuddet til borgerne. eReolen kan dog som gratistjeneste være

med til at reducere danskernes betalingsvillighed for bøger, særligt hvis de konkurrerer med kommercielle tjenester om bestsellere. Det er omvendt ikke muligt at sammenligne eReolen og de kommercielle tjenesters betalingsmodeller til rettighedshavere, da der ikke er fuld transparens på området, og da de opererer forskelligt på markedet. Det er et opmærksomhedspunkt i branchen, at eReolens standardsatser fortløbende bør prisreguleres for at undgå en for lav branchestandard på e-bogsmarkedet. Arbejdsgruppen anbefaler, at eReolen i højere grad prioriterer at formidle et mangfoldigt litteraturudbud på tværs af genrer frem for store fokuserede indkøb af populære enkelttitler. Derudover kan DR bringes mere i spil som litteraturformidler, og der bør derfor stilles krav til DR's dækning af litteratur i kommende medieaftale og public-service-kontrakt.

1) Litteraturens rammevilkår

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
1.1	At momsen på styksalget af fysiske og digitale bøger fjernes.	Op til 270 mio. kr. årligt.	Lavere priser på bøger, som kan medføre øget bogsalg og indtjening i branchen.
1.2	At det offentlige indkøb af fysiske bøger øges på skolebiblioteker, folkebiblioteker, daginstitutioner, skolefritidsordninger og ungdomsuddannelserne.	Udgifterne er skalerbare, men kan potentielt være meget store.	Større tilgængelighed af bøger på institutioner og øget læsning samt øget indtjening i branchen.
1.3	At eReolen i højere grad prioriterer formidling og udbredelsen på tværs af genrer frem for et større volumenforbrug på få titler.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Bedre formidlingen af kvalitetslitteratur, der har svært ved at slå igennem på de kommercielle streamingtjenester.
1.4	At eReolen fortløbende prisregulerer sine standardsatser ved indgåelse af aftaler med forlagene om udbuddet af forlagene titler.	Ingen udgifter såfremt udbuddet reguleres i takt med prisreguleringen jf. forventede effekter.	Medvirker til at sætte en mere fair branchestandard for betaling for værker på streamingmarkedet. Såfremt der ikke tilføres midler til eReolen vil en højere betaling alt andet lige også medføre et reduceret indkøb.
1.5	At regeringen stiller krav til, at DR dækker og formidler litteratur til alle aldre, f.eks. når medieaftalen og public service-kontrakten næste gang skal indgås.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Større dækning af litteratur i offentlige medier.

TEMA 2:

FORFATTERES LØN- OG ARBEJDSVILKÅR PÅ DET DIGITALE BOGMARKED, OG HVORDAN FORFATTERE KAN SIKRES BEDRE VILKÅR

TEMA 2:

FORFATTERES LØN- OG ARBEJDS- VILKÅR PÅ DET DIGITALE BOG- MARKED, OG HVORDAN FORFATTERE KAN SIKRES BEDRE VILKÅR

PROBLEM

De seneste år er der sket en markant forandring af bogmarkedet med streaming-tjenesternes og lydbogens indtog, hvilket har konsekvenser for både forlagenes og særligt forfatterens vilkår. Det har øget kompleksiteten i bogmarkedet med en række konsekvenser, herunder bl.a. for forfatter- og forlagsøkonomien og for brugeradfærd. En massiv vækst i den digitale underholdningsindustri har introduceret en række nye, internationale spillere, der ikke i samme grad har fokus på den kunstneriske værdi ved bogen eller bredden i litteraturen.

Streamingtjenesterne har stor indflydelse på læsernes adgang til litteratur, læsernes betalingsvillighed for litteratur, og i sidste ende både forfatteres og forlags indtjeningsmuligheder. Tjenesterne er også i konkurrence med andre digitale underholdningstilbud, hvilket påvirker prissætningen og dermed presser tjenesternes betalingsvillighed for indhold. Forfatterne står i en sårbar forhandlingsposition over for både forlagene og streamingtjenesterne i forsøget på at finde fodfæste i en ny digital økonomi. Derudover har forfatterne svært ved at få indsigt i den økonomiske værdi af deres eget forfatterskab på det digitale bogmarked. Streamingøkonomiens pengestrømme involverer flere led i værdikæden, og den er svær at gennemskue. Der er ikke transparens omkring streamingtjenesternes vederlagsmodeller, eller hvordan streamingtjenesternes algoritmer påvirker synlighed og forbrug af forfatterens værker.

LØSNINGER

Et nyere EU-direktiv, som er implementeret i den danske ophavsretslov, giver forfattere mulighed for at indgå kollektive aftaler, f.eks. i regi af forfatterforeningerne. Arbejdsgruppen mener, at forfatterstanden bør gøre brug af denne nye mulighed og derigennem styrke sin forhandlingsposition over for både forlag og streamingtjenester med henblik på at skabe bedre rammevilkår for forfattere og dansk litteratur på streamingmarkedet. Direktivet betoner også forfatteres ret til at få adgang til data vedrørende udnyttelsen af deres værker, herunder økonomiske nøgleoplysninger. Forlag og streamingtjenester har her en fælles forpligtelse om at levere disse data til forfatterne. Forlag og forfatterforeningerne har allerede indgået en vejledende aftale herom, men der er stadig behov for at øge transparens, særligt ift. hvordan tjenesternes betalingsmodeller og algoritmer påvirker synlighed, salg og indtjening. Derudover skal Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg bidrage til at opretholde en fair standard for honorering af kunstnere.

2) Forfatteres løn- og arbejdsvilkår

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
2.1	At forfattere og forlag gør brug af deres muligheder for indgå standardaftaler.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Der indføres en branchestandard, der sikrer forfattere bedre vilkår og gennemsigthed.
2.2	At branchen sørger for, at forfatteres ret til at få adgang til al relevant data om deres forfatterskaber sikres, f.eks. gennem den vejledende aftale om oplysningsforpligtelse mellem forlag og forfattere, således at forfatterne får adgang til data om udnyttelse og genererede indtægter mv. forbundet med deres værker på bl.a. streaming-tjenesterne.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Styrket videngrundlag og handlekraft for forfatterne i forbindelse med kontraktindgåelser, langsigtet karriereplanlægning m.m.
2.3	At forlag og offentlige og private tjenester samarbejder om at gøre data om salg og forbrug af værker tilgængelig og forståelig for alle led i streaming-økonomiens værdikæde.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikre gennemskuelighed i markedet samt forbedre forfatternes mulighed for rimelig prissætning af deres værker.
2.4	At streamingtjenester udviser større gennemsigthed om betalingsmodeller og søgealgoritmer.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Styrket videngrundlag og handlekraft for forfatterne i forbindelse med deres tilstedeværelse på streamingtjenesterne.
2.5	At støtte fra Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg uddeles under forudsætning af dokumentation for fair honorering af kunstnere.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikring af passende honorering til forfattere, oversættere og illustratorer.

TEMA 3:

DEN TEKNOLOGISKE PÅVIRKNING AF DEN LITTERÆRE UDVIK- LING, HERUNDER KONSEKVENSER AF STREAMINGTJENE- STER OG KUNSTIG INTELLIGENS

TEMA 3:

DEN TEKNOLOGISKE PÅVIRKNING AF DEN LITTERÆRE UDVIKLING, HERUNDER KONSEKVENSER AF STREAMINGTJENESTER OG KUNSTIG INTELLIGENS.

PROBLEM

Udviklingen af store generative sprogmodeller skaber ophavsretlige, sociale og kulturelle udfordringer, og der er eksempler på både salg af maskingenererede bøger, og nye svære grænsetilfælde for kunststøtten, hvor kunstig intelligens mere eller mindre er involveret i skabelsen af værker.

I bogens kontekst kan teknologien bruges til at producere værker hurtigt og billigt. Dette imødekommer muligvis tempoet i den digitale underholdningsindustri, men det udfordrer præmissen om, at kunstens og litteraturens værdi bunder i det menneskeskabte.

Teknologien kan i de fleste tilfælde effektivisere markedsføring, metadata og tilgængelighed mm., men der er blandede erfaringer med, om teknologien rent faktisk kan effektivisere frembringelsen af et litterært værk, og der er stor risiko for, at forventningen om lavere omkostninger ved brug af kunstig intelligens lægger yderligere pres på de litterære bidragsyderes arbejdsforhold, hvor også kvaliteten ofres.

LØSNINGER

Vi skal understøtte, at kunsten kan trives og udvikle sig samtidig med udviklingen inden for generative sprogmodeller. Derfor er det vigtigt, at støtten til litteratur frem for alt går til mennesker, der skaber værkerne, at forbrugere beskyttes og kan gennemskue, hvor bøgerne kommer fra, samt at det kommercielle marked fortsat tilskyndes til at investere i kvalitet. Der skal arbejdes for at sikre transparens om indholdet, der ligger til grund for generative sprogmodeller, og vi skal beskytte forfatteres og forlagenes rettigheder.

Arbejdsgruppen ønsker særligt at gøre opmærksom på problemstillingerne vedrørende ophavsret og gennemsigtighed og komme med anbefalinger til, hvordan disse problemstillinger kan imødegås, bl.a. med henblik på at værne om kunststøtten, de skabende kunstnere og forbrugerne. Arbejdsgruppen støtter derudover op om anbefalingerne fra Regeringens ekspertgruppe om tech-giganter, og ser frem til de kommende anbefalinger fra Kulturministeriets ekspertgruppe om ophavsret og kunstig intelligens, som bl.a. skal behandle de ophavsretlige udfordringer for bogbranchen som følge af kunstig intelligens.

I sidstnævnte ekspertgruppe deltager blandt andre RettighedsAlliancen, som også repræsenterer forfattere og forlags synspunkter, som tidligere har offentliggjort en række anbefalinger til at sikre ophavsrettigheder i forbindelse med udvikling og brug af kunstig intelligens. RettighedsAlliancen har bl.a. anbefalet, at der skal sikres en mere dækkende transparens om, hvorvidt der bruges ophavsretligt beskyttet materiale i træningen af kunstig intelligensmodeller. Derudover har RettighedsAlliancen anbefalet en række andre tiltag, herunder om behovet for bedre håndhævelse ved lovovertrædelser, øget vejledning om brug af kunstig intelligens, samt tydeligere krav til onlineplatforme.

3) Konsekvenser af streamingtjenester og kunstig intelligens

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
3.1	At branchen etablerer en positiv mærkningsordning, hvor forfattere og forlag kan angive, når tekst og billeder er frembragt uden brug af kunstig intelligens.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Gennemsigthed for forbrugeren.
3.2	At arbejdsgruppen bakker op om RettighedsAlliancens anbefalinger om at sikre ophavsrettigheder i forbindelse med udvikling og brug af kunstig intelligens.	Forventes at være udgiftsdrivende. Rettighedsalliancen deltager i kulturministerens ekspertgruppe om ophavsret og kunstig intelligens. Udgiftsniveauet vil afhænge af opfølgningen på ekspertgruppens anbefalinger.	Beskyttelse af rettigheder.
3.3	At alle både private og offentlige tjenester, som udbyder ophavsretligt beskyttede bøger, sikrer, at forbehold for tekst- og datamining fremgår tydeligt på tjenesten. Forlagsaftaler om brug af ophavsretligt beskyttede bøger til træning af sprogmodeller (LLM'er eller Large Language Models) bør kun ske efter individuelle eller kollektive aftaler med forfatterne.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Beskyttelse af rettigheder.
3.4	At Statens Kunstfond tydeliggør, at støtten ydes til kunst, som i al væsentlighed er menneskeskabt. Det udelukker ikke brug af teknologi i afgrænsede støttefunktioner eller som led i kreative eksperimenter, men det indebærer, at skaberen ikke blot kan være en post-editor af maskinelt genereret tekst.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikre at den offentlige støtte tildeles hensigtsmæssigt.
3.5	At platforme, der har viden om eller bliver gjort bekendt med, at et værk, som er til salg på platformen er rent AI-genereret, uden at dette er deklareret, enten deklarerer eller fjerner værket fra platformen.	Potentielt store administrative omkostninger forbundet med håndhævelse.	Bedre forbrugerbeskyttelse.

TEMA 4:

MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR AT STYRKE LÆSELYST OG -FÆLLESSKABER OMKRING LITTERATUREN

TEMA 4:

MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR AT STYRKE LÆSELYST OG -FÆLLESSKABER OMKRING LITTERATUREN

PROBLEM

Børn og unges forhold til litteratur er under pres. Det fremgår f.eks. af undersøgelsen "Børn og unges læsning 2021", som viser, at læselysten falder fra 5. klasse og frem, og at børn og unge med lav læselyst forbinder litteratur med skole og pligt. Flere andre undersøgelser viser et lignende billede af, at børn og unges læsekultur er stærkt udfordret. Bl.a. viser PIRLS-undersøgelsen 2023, at 25 pct. af danske elever i 4. klasse hverken kan fortolke, læse mellem linjerne eller læse kildekritisk, samt at Danmark er et af de lande, hvor færrest elever rigtig godt kan lide at læse. Tal fra Publizon viser desuden, at der på tværs af kommuner er stor forskel på adgangen til den digitale bibliotekstjeneste, eReolen Go, som er målrettet børn og unge.

LØSNINGER

Arbejdsgruppen mener, at et løft af læsekulturen bør ske dér, hvor alle børn og unge uanset geografisk og sociodemografisk baggrund befinder sig, nemlig i skolen og i daginstitutionerne. Dette understøttes af flere undersøgelser, herunder undersøgelsen Børn og Unges Læsning (2021) og Bogpanelets Temarapport om børn og unges læsekultur (2024), der fremhæver, at formidlingen af litteratur fra opsøgende voksne er afgørende for, at børn og unge møder litteraturens verden. Det vil her være helt centralt at give skolebibliotekerne et substantielt løft, både i forhold til formidling, betjening og bogsamlinger, så skolebibliotekerne i højere grad kan matche børnenes behov og interesser. Samtidig skal alle skolelever møde en forfatter eller illustratør i løbet af deres skoletid. Det levende, personlige møde kan tilbyde børnene en anden vej ind i litteraturen, særligt for dem, der ikke kommer fra hjem med bøger. Ligeledes ønsker vi at understøtte den billedbårne litteratur, som styrker børns læselyst, navnlig for de børn, som har svært ved at motiveres til at læse. På pædagoguddannelsen skal vi styrke litteraturformidling som kompetence, så nøglepersoner i børnenes liv i højere grad er klædt på til at introducere børnene til litteraturens verden. Og endelig skal vi ligestille børns adgang til digital kvalitetslitteratur ved, at alle børn får et minimumsantal udlån på eReolen GO.

Arbejdsgruppen mener, at det er en forudsætning for at skabe en stærk læsekultur, at der samarbejdes herom på tværs af ministerielle områder.

4) Styrkelse af læselyst og -fællesskaber

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
4.1	At litteraturformidlingen styrkes og prioriteres på skolebibliotekerne, herunder ved at de lokale bogsamlinger opdateres, samtidig med og forudsat af, at bemanning på skolebibliotekerne øges, og der kommer et øget fokus på og viden om aktuel børne- og ungdomslitteratur, læsevaner, læsestrategier og fordybelse. Den billedbårne litteratur skal også favnes af dette.	Medfører merudgifter på 163 mio. kr. første år, og herefter 90 mio. kr. årligt. Derudover vil der være væsentlige merudgifter for kommunerne ifbm. øget bemanning på skolebibliotekerne. Udgifterne er skalerbare. Der vil skulle udarbejdes et konkret skøn herfor. 163 mio. kr. til at opdatere bogsamlingerne på de danske skolebiblioteker til et tilfredsstillende niveau. 90 mio. kr. årligt til at holde bogsamlingerne opdaterede. Udgifterne vil ligge under børne- og undervisningsområdet.	Øget udlån på skolebibliotekerne og større læse- lyst- og forståelse blandt børn og unge, som vil kunne måles i fremtidige undersøgelser.
4.2	At alle skoleelever møder en forfatter eller illustratør i løbet af deres skoletid gennem Statens Kunstfondens pulje "Levende litteraturmøder for børn og unge". Det anbefales, at puljen gøres permanent og flyttes ud af Kunstfondens. Indsatsen skal styrkes økonomisk, uden at rammen for projektstøtteudvalget reduceres.	Medfører merudgifter på 11,1-11,6 mio. kr. i puljemidler og årsværk inkl. overhead. 10 mio. kr. årligt til uddeling af puljemidler forudsat, at der årligt søges tilskud til afholdelse af litteraturmøder for alle elever på en årgang i grundskolen (omkring 60.000 elever). Det nuværende Projektstøtteudvalg for Litteratur bruger årligt 3 mio. kr. på Kunstfondens pulje "Levende litteraturmøder for børn og unge". Det foreslås, at opgaven løftes ud af Kunstfondens, og at udvide puljen permanent med yderligere 7 mio. kr. Tiltaget vil medføre behov for tilførsel af 1,25-1,75 årsværk til Slots- og Kulturstyrelsen til behandling af ansøgninger, udbetalinger og generel vejledning samt til kuratering af initiativet, som i dag varetages af Statens Kunstfond.	Større læselyst hos særligt børn, der ikke kommer fra hjem med bøger, og som har brug for en ny indgang til litteraturen.
4.3	At eReolen GO styrkes, og der gives adgang til et minimum antal titler pr. måned til elever i grundskolen.	30 mio. kr. årligt, hvis alle folkeskoleelever i Danmark skal have adgang til 6 årlige udlån.	Geografiske og sociodemografiske forholds betydning for læsning mindskes.

4.4	At pædagoger gennem pædagoguddannelsen og efteruddannelse får styrkede kompetencer inden for litteratur og litteraturformidling, herunder med særligt fokus på den billedbårne litteratur.	Forventes at være udgiftsdrivende. Eventuelle udgifter vil ligge under uddannelses- og forskningsområdet og vil afhænge af det konkrete initiativ. Hvis det kan prioriteres inden for den eksisterende uddannelse kan det gøres inden for den aktuelle udgiftsramme. Det bemærkes dog, at der pt. er fagtrængsel. Udvikling af et nyt efteruddannelsestilbud i form af eksempelvis et nyt diplommodul på området skønnes at medføre merudgifter på i omegnen af 1 mio. kr.	Litteraturen bliver en større del af børn og unges hverdag, og pædagoger motiverer i højere grad læselyst hos børnene.
-----	--	---	--

TEMA 5:

MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR SPECIFIKKE GENRER

TEMA 5:

MULIGHEDER OG UDFORDRINGER FOR SPECIFIKKE GENRER

PROBLEM

Vi befinder os i en tid, hvor kultur-, kunst- og underholdningstilbud er domineret af streamingtjenester. Visse specifikke genrer står over for særlige udfordringer ved denne udvikling. Det gælder for både lyrik, faglitteratur og den billedbårne litteratur, at mange af værkerne ikke egner sig til digitaliserede formater som lyd- og e-bøger, og det forhindrer dem i at være synlige på det digitale bogmarked, som er i vækst.

Illustratorernes honorering er utilstrækkelig, og deres kompetencer bliver oftere erstattet med AI-genererede billeder, som er et billigt alternativ med svingende kvalitet. Derudover oplever illustratører store udsving i støttevolumen for uddelingen af arbejdslegater fra Statens Kunstfonds Legatudvalg for Litteratur.

Faglitteraturen er udfordret af, at gratis medier som internetsider, sociale medier og i fremtiden også generativ kunstig intelligens sænker efterspørgslen på gennemarbejdet og kurateret faglitteratur. Det reducerer antallet af nye udgivelser og indkøb af faglitteratur til bibliotekerne. Formidling er en forpligtelse i universitetsloven, og kvalitetsfaglitteratur er en del af grundlaget for et højt generelt vidensniveau i befolkningen og for opretholdelsen af det danske fagsprog. Men forskere får ikke den rette anerkendelse for det formidlingsarbejde, der indgår i at udgive faglitteratur inden for deres forskningsfelt. I dag spiller private fonde en helt afgørende rolle i forhold til at sikre produktion af dansksproget faglitteratur, og derfor har fondenes uddelingsstrategier også stor indflydelse på, hvilken faglitteratur, der udgives. Det er derfor nødvendigt at opretholde deres bidrag og engagement i faglitterær kvalitetsformidling i bogform.

Derudover mener arbejdsgruppen, at der også skal ses på vederlagsbetalingen fra Det Kgl. Biblioteks Nota-service i forbindelse med udlån af studiebøger målrettet videregående uddannelser til mennesker med læsehandicap som en del af en samlet løsning for at opretholde en bæredygtig produktion af studielitteratur. Studiebøger udgør en væsentlig del af forlagsøkonomien, og derfor har det også indflydelse på bogmarkedets økonomi bredt set.

LØSNINGER

Vi skal værne om dygtige illustrators evne til at gøre komplekse emner mere tilgængelige og engagerende til gavn for både undervisning, videnskabelig formidling og underholdning. Derfor anbefales det, at støtten til illustratører opprioriteres.

Også vilkårene for faglitteraturen skal forbedres. Det skal kunne betale sig for forlag at investere i produktionen af faglitteratur af høj kvalitet, og derfor skal

støtten til fagbogsproduktionen øges sammen med produktionen af lyrik og illustrerede værker, der trives dårligt på det digitale bogmarked. Derudover skal engagementet fra private fonde fastholdes og gerne styrkes. Staten, universiteter og forskermiljøer skal samarbejde om at sikre bedre rammer for, at forskere kan opnå karrieremæssig anerkendelse og honorering for at udgive bredt formidlende faglitteratur inden for deres felter.

Arbejdsgruppen mener desuden, at det samlede regel- og aftalesæt for udlån af studiematerialer målrettet videregående uddannelser fra Det Kgl. Biblioteks Nota-service skal indrettes, så det understøtter en vedvarende bæredygtig produktion af studieböger.

Arbejdsgruppen mener, at indkøb til bibliotekerne skal øges, da det er afgørende for de genrer, der særligt oplever udfordringer ved et digitaliseret bogmarked, herunder lyrik, faglitteratur og illustrerede værker. Derudover bør både Kunstfondens Legat- og Projektstøtteudvalg for Litteratur sammensættes på en måde, så de samlede kompetencer afspejler et bredt litterært felt, herunder også inden for den billedbårne litteratur. Arbejdsgruppen foreslår, at man udvider projektstøtteudvalget med et eller flere medlemmer, for det er vanskeligt for kun tre medlemmer, der modtager en stor volumen af ansøgninger, at dække så bredt et litterært felt. Alternativt kan der gives mulighed for inddragelse af eksterne eksperter for at styrke kompetencen inden for flere litterære områder.

Endelig konstaterer arbejdsgruppen, at der er sket en stor udvikling i udbuddet af skriveuddannelser i Danmark, men der kan med fordel gennemføres en kortlægning af uddannelseslandskabet for forfattere, herunder om der er behov for en uddannelse i faglitterær formidling og en illustratordannelse. Derudover bør behovet for uddannelses tilbud i forfatterøkonomi og entreprenørskab også undersøges.

5) Muligheder og udfordringer for specifikke genrer

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
5.1	At Statens Kunstfonds Legatudvalg øger støtten til illustratører og tegneserietegnere.	Medfører merudgifter på 3,2-4,2 mio. kr. til puljemidler og årsværk inkl. overhead. 3-4 mio. kr. årligt i puljemidler. Derudover forventes et behov for tilførsel af 0,25 årsværk til sekretariatsbetjeningen af Legatudvalget for Litteratur for at kunne løfte opgaven.	At styrke den billedbårne litteratur, hvilket også kan bidrage til at øge læsning blandt børn og unge.
5.2	At Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Litteratur øger støtten til produktion af lyrik, fagbøger og illustrerede værker.	Medfører merudgifter på 3,2-4,2 mio. kr. til puljemidler og årsværk inkl. overhead. 3-4 mio. kr. årligt i puljemidler. Derudover forventes et behov for tilførsel af 0,25 årsværk til sekretariatsbetjeningen af Projektstøtteudvalget for Litteratur for at kunne løfte opgaven.	Forlag får incitament til at investere i produktionen af bøger inden for genrer, der har svært ved at slå igennem på det digitale marked.
5.3	At danske fonde opretholder og gerne styrker deres vigtige engagement i produktionen af dansk faglitteratur, og samarbejder om at sikre gode vilkår for faglitteraturen i fremtiden.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikring af investeringer i dansksproget faglitteratur. Fondenes samarbejde kan bl.a. omhandle mere diversitet i faglitterære felter, der investeres i.
5.4	At vederlagsbetalingen for udlån af studiematerialer målrettet videregående uddannelser fra Det Kgl. Biblioteks Nota-service er rimelig og understøtter en bæredygtig produktion af studielitteratur.	Forventes at være udgiftsdrivende. Udgiftsniveauet vil afhænge af udformningen af aftale for udlån af studiematerialer.	Større indtjening hos rettighedshavere.
5.5	At stat og forskningsinstitutioner samarbejder om bedre rammer for honorering og anerkendelse af faglitterær formidling i bogform i forskermiljøer.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikrer bedre vilkår for fagbogsforfattere inden for forskningsverdenen og skaber bedre mulighed for at formidle forskning til en større gruppe læsere.
5.6	At øremærke en andel af de statslige midler til bibliotekernes overbygning til specifikke genrer fx faglitteratur, billedbøger, tegneserier og lyrik.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Større tilgængelighed, øget læsning samt øget indtjening i branchen på specifikke genrer.
5.7	At Projektstøtteudvalget for Litteratur udvides med flere medlemmer og/eller får mulighed for inddragelse af eksterne eksperter mhp. at styrke kompetencen inden for flere litterære områder.	Forventes at medføre merudgifter på ca. 100.000-300.000 kr. afhængigt af antal.	Bedre repræsentation fra forfattere/illustratører/oversættere inden for specifikke genrer.

5.8	At repræsentantskabet for Statens Kunstfond og kulturministeren i deres udpegning af medlemmer til Legat-udvalget for Litteratur sikrer, at udvalgets samlet set har kompetencer inden for et bredt litterært felt, herunder også den billedbårne litteratur.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Bedre repræsentation fra forfattere/illustratorer/oversættere, forskere og formidlere inden for specifikke genrer.
5.9	At der gennemføres en undersøgelse af uddannelseslandskabet for forfattere, herunder behovet for etablering af uddannelse i faglitteratur, og illustration, samt hvordan uddannelserne i højere grad kan give kompetencer inden for entreprenørskab og forfatterøkonomi.	Der vil være udgifter forbundet med udarbejdelsen af undersøgelsen. Udgiftsniveauet afhænger af undersøgelsens omfang.	Skaber større opmærksomhed og viden om faglitteraturens samfundsmæssige og kunstneriske kvaliteter samt sikrer produktion af faglitteratur af høj kvalitet i fremtiden. En illustratordannelse vil sikre høj kvalitet i illustreret litteratur samt anden grafisk formidling. Etablering af uddannelsesstilbud vedr. forfatterøkonomi kan desuden styrke forfatterens vurderingen af betalingen for deres værker samt deres forhandlingsevner.

TEMA 6:

VILKÅRENE FOR DANSK LITTERATUR I UDLANDET, OG HVORDAN DANSK LITTERATUR KAN KOMME LÆNGERE UD

TEMA 6:

VILKÅRENE FOR DANSK LITTERATUR I UDLANDET, OG HVORDAN DANSK LITTERATUR KAN KOMME LÆNGERE UD

PROBLEM

Internationalt er Danmark kendt for vores høje kunstneriske niveau særligt inden for dansk film, design og arkitektur, men i mindre grad for vores litteratur. Nutidige danske forfattere har svært ved at slå igennem uden for Skandinavien, og det er ærgerligt, da der ingen tvivl er om, at den litterære talentmasse er der. At få dansk litteratur ud over landegrænserne er blevet vanskeligere, idet der skal mere til, for at udenlandske forlag tør satse på at udgive oversat litteratur, og det er svært for de danske forlag at skabe en bæredygtig forretning ud af at arbejde med salg til udlandet. Selvom der for den enkelte forfatter eller de danske forlag ikke direkte er store økonomiske gevinster forbundet med litteratureksport, er kulturel udveksling med til at skabe vigtige forbindelser ude i verden og styrke vores kulturelle identitet i en global sammenhæng. Hvis vi gerne vil have danske ideer og dansk kunst ud i verden, kræver det en fokuseret national indsats. Flere af vores nordiske naboer lykkes i højere grad med at få deres litteratur ud over rampen internationalt, hvilket fremgår af statistikker over rettighedssalg.

LØSNINGER

For at dansk litteratur kan få en større rolle på den internationale litteraturscene, kræver det først og fremmest et bæredygtigt bogmarked i Danmark. Derudover er der behov for at anlægge en mere ambitiøs og langsigtet tilgang til udbredelsen af dansk litteratur i verden. Opgaven ligger i dag hos Kunstfondens Projektstøtteudvalg for Litteratur, som skifter medlemmer hvert fjerde år. Det siddende Projektstøtteudvalg har gjort sig erfaringer med en ny organisering af indsatsen, hvor udvalget fastlægger en langsigtet strategi, som udvalgets sekretariat følger op på og gennemfører indsatser på baggrund af. Dette har givet gode resultater, hvilket ses i både øget kommunikationsrækkevidde til udlandet og øget antal af udenlandske ansøgninger om oversættelsesstøtte. Derfor mener arbejdsgruppen, at den nye tilgang skal videreføres og styrkes yderligere ved at tilføre midler og ved en selvstændig organisering af arbejdet. Tilgangen vil sikre en højere grad af kompetencer inden for kulturfremstød i udlandet, kontinuitet og mulighed for langsigtede indsatser.

Indsatserne kan bl.a. inkludere besøgsprogrammer for udenlandske bogbrancher, aktiviteter for oversættere, forfattermøder – som er essentielle for at få bøgerne ud i verden – samt internationalisering af forfatterskaber i samarbejde med forlag. Det er afgørende, at arbejdet med at udbrede og sælge danske bøger i udlandet sker i partnerskab med bogbranchen og i særdeleshed med forlagene og agenturerne.

En anden indsats, der bidrager væsentligt til at udbrede kendskabet til litteratur i udlandet er lektoratsordningen, der giver støtte til udenlandske universiteter, hvor der undervises i dansk sprog, litteratur, kultur og samfundsforhold. Danmark er et lille sprogområde, og uden universitetsuddannelser i dansk i udlandet vil interessen for dansk kultur og sprog svinde, og vores kulturelle forbindelse til andre lande blive svagere. Konkret kan det også betyde, at der kommer færre direkte oversættelser af dansk litteratur, da dette kræver kvalificerede oversættere, hvis uddannelse i dansk gøres mulig af lektoratsordningen. Arbejdsgruppen anbefaler, at lektoratsordningen styrkes og langtidssikres.

6) Litteratureksport

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
6.1	At eksportstøtten løftes ud af Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Litteratur, så indsatsen får en selvstændig organisering uden at rammen for projektstøtteudvalget reduceres. Den kan også tænkes sammen med eksportinitiativer af andre kunstarter.	Medfører merudgifter på 6,9-13,2 mio. kr. årligt i puljemidler og årsværk inkl. overhead. Statens Kunstfond bruger nu og har gennem det seneste projektstøtteudvalgs periode brugt 5 mio. kr. årligt på internationale indsatser og støtte til udenlandsk oversættelse. Det foreslås, at indsatsen løftes ud af fonden uden at reducere Kunstfondens bevilling, samt at indsatsen tilføres 1 mio. kr. årligt. Organiseringen af eksportindsatsen foreslås varetaget af Slots- og Kulturstyrelsen. Dette vil medføre behov for tilførsel af 1 årsværk. Alternativt kan der oprettes en ny selvstændig institution. Dette vil indebære implementering af ny lovgivning samt forudsætte yderligere finansiering bl.a. til ansættelse af personale, husleje og øvrige driftsudgifter. Der vil skulle udarbejdes særkilt skøn for huslejeudgifter og udgifter til øvrig drift. Det estimeres at medføre behov for tilførsel af 5-8 årsværk årligt. Afhængigt af løsningsmodel vil det medføre merudgifter på 0,9-7,2 mio. kr. til årsværk inkl. overhead.	Øger antallet af danske bøger solgt til udlandet og gør os mere konkurrencedygtige i forhold til de andre nordiske lande.

6.2	At lektoratsordningen styrkes og langtidssikres.	Medfører merudgifter på 4,4 mio. kr. årligt. Der er på finansloven for 2025 afsat 10,1 mio. kr. og 5,7 i årene 2026-2028 til lektoratsordningen. Det vil indebære merudgifter på 4,4 mio. kr. årligt for at sikre det aktuelle niveau i de kommende år. Udgifterne vil ligge under Uddannelses- og Forskningsministeriet.	Udbreder kendskabet til dansk sprog, litteratur og kultur i udlandet.
-----	--	--	---

OVERSIGT OVER ARBEJDSGRUPPENS SAMLEDE ANBEFALINGER

1) Litteraturens rammevilkår

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
1.1	At momsen på styksalget af fysiske og digitale bøger fjernes.	Op til 270 mio. kr. årligt.	Lavere priser på bøger, som kan medføre øget bogsalg og indtjening i branchen.
1.2	At det offentlige indkøb af fysiske bøger øges på skolebiblioteker, folkebiblioteker, daginstitutioner, skolefritidsordninger og ungdomsuddannelserne.	Udgifterne er skalerbare, men kan potentielt være meget store.	Større tilgængelighed af bøger på institutioner og øget læsning samt øget indtjening i branchen.
1.3	At eReolen i højere grad prioriterer formidling og udbredelsen på tværs af genrer frem for et større volumenforbrug på få titler.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Bedre formidlingen af kvalitetslitteratur, der har svært ved at slå igennem på de kommercielle streamingtjenester.
1.4	At eReolen fortløbende prisregulerer sine standardsatser ved indgåelse af aftaler med forlagene om udbuddet af forlagenes titler.	Ingen udgifter såfremt udbuddet reguleres i takt med prisreguleringen jf. forventede effekter.	Medvirker til at sætte en mere fair branchestandard for betaling for værker på streamingmarkedet. Såfremt der ikke tilføres midler til eReolen vil en højere betaling alt andet lige også medføre et reduceret indkøb.
1.5	At regeringen stiller krav til, at DR dækker og formidler litteratur til alle aldre, f.eks. når medieaftalen og public service-kontrakten næste gang skal indgås.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Større dækning af litteratur i offentlige medier.

2) Forfatteres løn- og arbejdsvilkår

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
2.1	At forfattere og forlag gør brug af deres muligheder for indgå standardaftaler.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Der indføres en branchestandard, der sikrer forfattere bedre vilkår og gennemsigtighed.
2.2	At branchen sørger for, at forfatteres ret til at få adgang til al relevant data om deres forfatterskaber sikres, f.eks. gennem den vejledende aftale om oplysningsforpligtelse mellem forlag og forfattere, således at forfatterne får adgang til data om udnyttelse og genererede indtægter mv. forbundet med deres værker på bl.a. streaming-tjenesterne.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Styrket videngrundlag og handlekraft for forfatterne i forbindelse med kontraktindgåelser, langsigtet karriereplanlægning m.m.
2.3	At forlag og offentlige og private tjenester samarbejder om at gøre data om salg og forbrug af værker tilgængelig og forståelig for alle led i streaming-økonomiens værdikæde.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikre gennemskuellighed i markedet samt forbedre forfatterens mulighed for rimelig prissætning af deres værker.
2.4	At streamingtjenester udviser større gennemsigtighed om betalingsmodeller og søgealgoritmer.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Styrket videngrundlag og handlekraft for forfatterne i forbindelse med deres tilstedeværelse på streamingtjenesterne.
2.5	At støtte fra Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg udddeles under forudsætning af dokumentation for fair honorering af kunstnere.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikring af passende honorering til forfattere, oversættere og illustratorer.

3) Konsekvenser af streamingtjenester og kunstig intelligens

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
3.1	At branchen etablerer en positiv mærkningsordning, hvor forfattere og forlag kan angive, når tekst og billeder er frembragt uden brug af kunstig intelligens.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Gennemsigtighed for forbrugeren.
3.2	At arbejdsgruppen bakker op om RettighedsAlliancens anbefalinger om at sikre ophavsrettigheder i forbindelse med udvikling og brug af kunstig intelligens.	Forventes at være udgiftsdrivende. Rettighedsalliancen deltager i kulturministerens ekspertgruppe om ophavsret og kunstig intelligens. Udgiftsniveauet vil afhænge af opfølgningen på ekspertgruppens anbefalinger.	Beskyttelse af rettigheder.
3.3	At alle både private og offentlige tjenester, som udbyder ophavsretligt beskyttede bøger, sikrer, at forbehold for tekst- og datamining fremgår tydeligt på tjenesten. Forlagsaftaler om brug af ophavsretligt beskyttede bøger til træning af sprogmodeller (LLM'er eller Large Language Models) bør kun ske efter individuelle eller kollektive aftaler med forfatterne.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Beskyttelse af rettigheder.
3.4	At Statens Kunstfond tydeliggør, at støtte ydes til kunst, som i al væsentlighed er menneskeskabt. Det udelukker ikke brug af teknologi i afgrænsede støttefunktioner eller som led i kreative eksperimenter, men det indebærer, at skaberen ikke blot kan være en post-editor af maskinelt genereret tekst.	kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikre at den offentlige støtte tildeles hensigtsmæssigt.
3.5	At platforme, der har viden om eller bliver gjort bekendt med, at et værk, som er til salg på platformen er rent AI-genereret, uden at dette er deklareret, enten deklarerer eller fjerner værket fra platformen.	Potentielt store administrative omkostninger forbundet med håndhævelse.	Bedre forbrugerbeskyttelse.

4) Styrkelse af læselyst og -fællesskaber

NR	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
4.1	At litteraturformidlingen styrkes og prioriteres på skolebibliotekerne, herunder ved at de lokale bogsamlinger opdateres, samtidig med og forudsat af, at bemanning på skolebibliotekerne øges, og der kommer et øget fokus på og viden om aktuel børne- og ungdomslitteratur, læsevaner, læsestrategier og fordybelse. Den billedbårne litteratur skal også favnes af dette.	Medfører merudgifter på 163 mio. kr. første år, og herefter 90 mio. kr. årligt. Derudover vil der være væsentlige merudgifter for kommunerne ifbm. øget bemanning på skolebibliotekerne. Udgifterne er skalerbare. Der vil skulle udarbejdes et konkret skøn herfor. 163 mio. kr. til at opdatere bogsamlingerne på de danske skolebiblioteker til et tilfredsstillende niveau. 90 mio. kr. årligt til at holde bogsamlingerne opdaterede. Udgifterne vil ligge under børne- og undervisningsområdet.	Øget udlån på skolebibliotekerne og større læse- lyst- og forståelse blandt børn og unge, som vil kunne måles i fremtidige undersøgelser.
4.2	At alle skoleelever møder en forfatter eller illustrator i løbet af deres skoletid gennem Statens Kunstfondens pulje "Levende litteraturmøder for børn og unge". Det anbefales, at puljen gøres permanent og flyttes ud af Kunstfonden. Indsatsen skal styrkes økonomisk, uden at rammen for projektstøtteudvalget reduceres.	Medfører merudgifter på 11,1-11,6 mio. kr. i puljemidler og årsværk inkl. overhead. 10 mio. kr. årligt til uddeling af puljemidler forudsat, at der årligt søges tilskud til afholdelse af litteraturmøder for alle elever på en årgang i grundskolen (omkring 60.000 elever). Det nuværende Projektstøtteudvalg for Litteratur bruger årligt 3 mio. kr. på Kunstfondens pulje "Levende litteraturmøder for børn og unge". Det foreslås, at opgaven løftes ud af Kunstfonden, og at udvide puljen permanent med yderligere 7 mio. kr. Tiltaget vil medføre behov for tilførsel af 1,25-1,75 årsværk til Slots- og Kulturstyrelsen til behandling af ansøgninger, udbetalinger og generel vejledning samt til kuratering af initiativet, som i dag varetages af Statens Kunstfond.	Større læselyst hos særligt børn, der ikke kommer fra hjem med bøger, og som har brug for en ny indgang til litteraturen.
4.3	At eReolen G0 styrkes, og der gives adgang til et minimum antal titler pr. måned til elever i grundskolen.	30 mio. kr. årligt, hvis alle folkeskoleelever i Danmark skal have adgang til 6 årlige udlån.	Geografiske og sociodemografiske forholds betydning for læsning mindskes.

4.4	At pædagoger gennem pædagoguddannelsen og efteruddannelse får styrkede kompetencer inden for litteratur og litteraturformidling, herunder med særligt fokus på den billedbårne litteratur.	Forventes at være udgiftsdrivende. Eventuelle udgifter vil ligge under uddannelses- og forskningsområdet og vil afhænge af det konkrete initiativ. Hvis det kan prioriteres inden for den eksisterende uddannelse kan det gøres inden for den aktuelle udgiftsramme. Det bemærkes dog, at der pt. er fagtrængsel. Udvikling af et nyt efteruddannelsestilbud i form af eksempelvis et nyt diplommodul på området skønnes at medføre merudgifter på i omegnen af 1 mio. kr.	Litteraturen bliver en større del af børn og unges hverdag, og pædagoger motiverer i højere grad læselyst hos børnene.
-----	--	---	--

5) Muligheder og udfordringer for specifikke genrer

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
5.1	At Statens Kunstfonds Legatudvalg øger støtten til illustratorer og tegneserietegnere.	Medfører merudgifter på 3,2-4,2 mio. kr. til puljemidler og årsværk inkl. overhead. 3-4 mio. kr. årligt i puljemidler. Derudover forventes et behov for tilførsel af 0,25 årsværk til sekretariatsbetjeningen af Legatudvalget for Litteratur for at kunne løfte opgaven.	At styrke den billedbårne litteratur, hvilket også kan bidrage til at øge læsning blandt børn og unge.
5.2	At Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Litteratur øger støtten til produktion af lyrik, fagbøger og illustrerede værker.	Medfører merudgifter på 3,2-4,2 mio. kr. til puljemidler og årsværk inkl. overhead. 3-4 mio. kr. årligt i puljemidler. Derudover forventes et behov for tilførsel af 0,25 årsværk til sekretariatsbetjeningen af Projektstøtteudvalget for Litteratur for at kunne løfte opgaven.	Forlag får incitament til at investere i produktionen af bøger inden for genrer, der har svært ved at slå igennem på det digitale marked.
5.3	At danske fonde opretholder og gerne styrker deres vigtige engagement i produktionen af dansk faglitteratur, og samarbejder om at sikre gode vilkår for faglitteraturen i fremtiden.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikring af investeringer i dansksproget faglitteratur. Fondenes samarbejde kan bl.a. omhandle mere diversitet i faglitterære felter, der investeres i.
5.4	At vederlagsbetalingen for udlån af studiematerialer målrettet videregående uddannelser fra Det Kgl. Biblioteks Nota-service er rimelig og understøtter en bæredygtig produktion af studielitteratur.	Forventes at være udgiftsdrivende. Udgiftsniveauet vil afhænge af udformningen af aftale for udlån af studiematerialer.	Større indtjening hos rettighedshavere.
5.5	At stat og forskningsinstitutioner samarbejder om bedre rammer for honorering og anerkendelse af faglitterær formidling i bogform i forskermiljøer.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Sikrer bedre vilkår for fagbogsforfattere inden for forskningsverdenen og skaber bedre mulighed for at formidle forskning til en større gruppe læsere.
5.6	At øremærke en andel af de statslige midler til bibliotekernes overbygning til specifikke genrer fx faglitteratur, billedbøger, tegneserier og lyrik.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Større tilgængelighed, øget læsning samt øget indtjening i branchen på specifikke genrer.
5.7	At Projektstøtteudvalget for Litteratur udvides med flere medlemmer og/eller får mulighed for inddragelse af eksterne eksperter mhp. at styrke kompetencen inden for flere litterære områder.	Forventes at medføre merudgifter på ca. 100.000-300.000 kr. afhængigt af antal.	Bedre repræsentation fra forfattere/illustratorer/oversættere inden for specifikke genrer.

5.8	At repræsentantskabet for Statens Kunstfond og kulturministeren i deres udpegning af medlemmer til Legat-udvalget for Litteratur sikrer, at udvalgets samlet set har kompetencer inden for et bredt litterært felt, herunder også den billedbårne litteratur.	Kan holdes inden for eksisterende ramme.	Bedre repræsentation fra forfattere/illustratorer/oversættere, forskere og formidlere inden for specifikke genrer.
5.9	At der gennemføres en undersøgelse af uddannelseslandskabet for forfattere, herunder behovet for etablering af uddannelse i faglitteratur, og illustration, samt hvordan uddannelserne i højere grad kan give kompetencer inden for entreprenørskab og forfatterøkonomi.	Der vil være udgifter forbundet med udarbejdelsen af undersøgelsen. Udgiftsniveauet afhænger af undersøgelsens omfang.	Skaber større opmærksomhed og viden om faglitteraturens samfundsmæssige og kunstneriske kvaliteter samt sikrer produktion af faglitteratur af høj kvalitet i fremtiden. En illustratordannelse vil sikre høj kvalitet i illustreret litteratur samt anden grafisk formidling. Etablering af uddannelsesstilbud vedr. forfatterøkonomi kan desuden styrke forfatterens vurderingen af betalingen for deres værker samt deres forhandlingsevner.

6) Litteratureksport

NR.	ANBEFALING	VURDERING AF OFFENTLIGE UDGIFTER	FORVENTEDE EFFEKTER
6.1	At eksportstøtten løftes ud af Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Litteratur, så indsatsen får en selvstændig organisering uden at rammen for projektstøtteudvalget reduceres. Den kan også tænkes sammen med eksportinitiativer af andre kunstarter.	Medfører merudgifter på 6,9-13,2 mio. kr. årligt i puljemidler og årsværk inkl. overhead. Statens Kunstfond bruger nu og har gennem det seneste projektstøtteudvalgs periode brugt 5 mio. kr. årligt på internationale indsatser og støtte til udenlandsk oversættelse. Det foreslås, at indsatsen løftes ud af fonden uden at reducere Kunstfondens bevilling, samt at indsatsen tilføres 1 mio. kr. årligt. Organiseringen af eksportindsatsen foreslås varetaget af Slots- og Kulturstyrelsen. Dette vil medføre behov for tilførsel af 1 årsværk. Alternativt kan der oprettes en ny selvstændig institution. Dette vil indebære implementering af ny lovgivning samt forudsætte yderligere finansiering bl.a. til ansættelse af personale, husleje og øvrige driftsudgifter. Der vil skulle udarbejdes særskilt skøn for huslejeudgifter og udgifter til øvrig drift. Det estimeres at medføre behov for tilførsel af 5-8 årsværk årligt. Afhængigt af løsningsmodel vil det medføre merudgifter på 0,9-7,2 mio. kr. til årsværk inkl. overhead.	Øger antallet af danske bøger solgt til udlandet og gør os mere konkurrencedygtige i forhold til de andre nordiske lande.
6.2	At lektoratsordningen styrkes og langtidssikres.	Medfører merudgifter på 4,4 mio. kr. årligt. Der er på finansloven for 2025 afsat 10,1 mio. kr. og 5,7 i årene 2026-2028 til lektoratsordningen. Det vil indebære merudgifter på 4,4 mio. kr. årligt for at sikre det aktuelle niveau i de kommende år. Udgifterne vil ligge under Uddannelses- og Forskningsministeriet.	Udbreder kendskabet til dansk sprog, litteratur og kultur i udlandet.

FAKTABILAG

INDHOLD

TEMA 1: LITTERATURENS RAMMEVILKÅR, HERUNDER STØTTESTRUKTURER OG REGULERING	2
Bogsalgsstatistik	2
Bogmomssatser i nabolande	3
Støtte til bøger, litteratur og forfattere	3
Aflønning af tekstproduktion i andre brancher	4
TEMA 2: FORFATTERES LØN- OG ARBEJDSVILKÅR PÅ DET DIGITALE BOGMARKED, OG HVORDAN FORFATTERE KAN SIKRES BEDRE VILKÅR	5
Produktion af nye titler	5
Forlagenes omsætning på digitale udgivelser	5
Læseradfærd	6
TEMA 3: DEN TEKNOLOGISKE PÅVIRKNING AF DEN LITTERÆRE UDVIKLING, HERUNDER KONSEKVENSER AF STREAMING-TJENESTER OG KUNSTIG INTELLIGENS	8
Aktuelle undersøgelser af konsekvenserne ved kunstig intelligens for kulturelle erhverv og forfattere:	8
TEMA 4: LÆSELYST OG LÆSEFÆLLESSKABER	9
Konklusioner fra forskellige undersøgelser om børn og unges læsekultur	9
Kunstfondens initiativ "Levende litteraturmøder for børn og unge"	10
Bestand af bøger på skolebiblioteker	10
eReolen GO!	10
Overblik over vilkår og brug af eReolen GO i kommunerne	11
TEMA 5: SPECIFIKKE GENRER	14
Arbejdslegater fra Statens Kunstfond fordelt på genrer	14
Bibliotekernes udlån af digitale titler og bestand af fysiske titler	14
TEMA 6: LITTERATUREKSPORT	17
Organisering af litteratureksporten i Danmark og Norden	17
Sammenligning af rettighedssalg med de andre nordiske lande	17
Indtægter ved rettighedssalg	18
Statistik på internationale ansøgninger til Statens Kunstfond	18

TEMA 1:

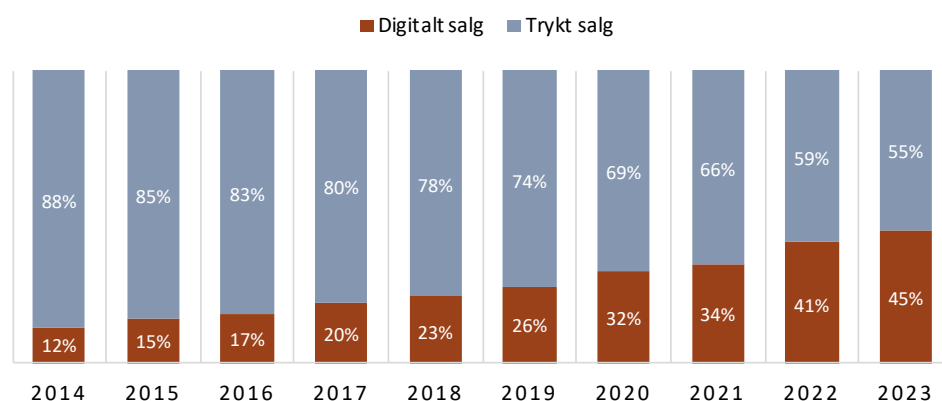
LITTERATURENS RAMMEVILKÅR, HERUNDER STØTTE- STRUKTURER OG REGULERING

BOGSALGSSTATISTIK

Lydbogens stigende popularitet orienterer bogmarkedet og læserne mere og mere mod visse genrer såsom spændingsromaner, hvilket risikerer at skabe sværere vilkår for de smallere genrer. 45 pct. af omsætningen inden for skønlitteratur er digitalt, hvilket er markant højere end det digitale salgs andel på 13 pct. for faglitteratur og 18 pct. for børne- og ungdomslitteratur.

FIGUR 1.1.

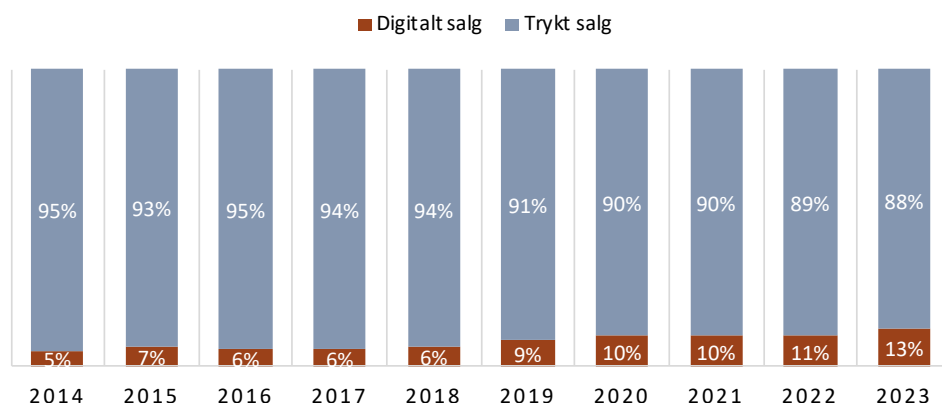
Fordeling mellem trykt og digitalt salg inden for skønlitteratur 2014-2023.

Kilde. Danske Forlags årsstatistikker.

FIGUR 1.2.

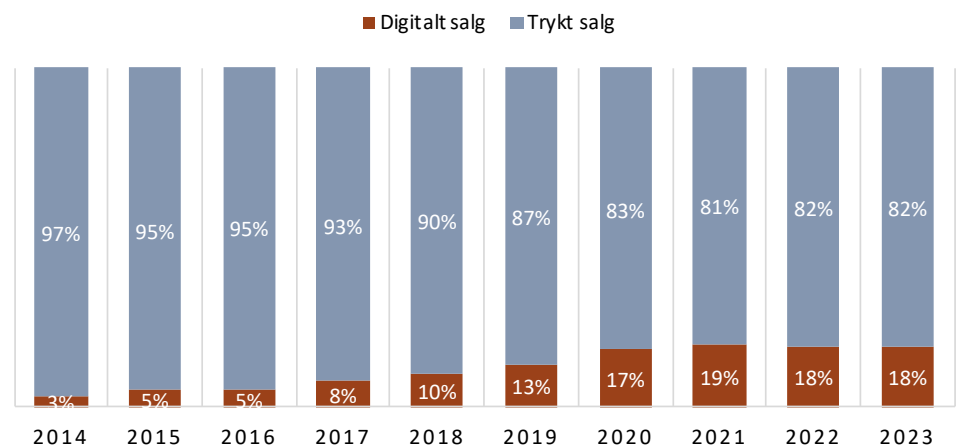
Fordeling mellem trykt og digitalt salg inden for faglitteratur (2014-2023).

Kilde. Danske Forlags årsstatistik 2014-2023.

FIGUR 1.3.

Fordeling mellem trykt og digitalt salg inden for børne- og ungdomslitteratur (2014-2023).

Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2014-2023.

TABEL 1.1:

Surveyundersøgelse af Saxos lyttere om, hvad læserne kan lide ved lydbøger.

Svarmuligheder	Besvarelser	
At en anden læser op for mig	15,61 %	843
Tilgængeligheden	20,80 %	1.123
At jeg kan lytte til lydbøger som en del af mit streaming-medlemskab	20,61 %	1.113
At jeg kan lytte til lydbøger, mens jeg laver andre ting	80,93 %	4.370
At jeg kan lytte til lydbøger i situationer, hvor læsning ellers ikke er muligt	54,33 %	2.934
Det fylder ikke i reolen	5,48 %	296
Det er bedre for miljøet	2,02 %	109
Nem at have med	15,50 %	837
Det fylder ikke i tasken/kufferten	4,76 %	257
De giver mulighed for at hvile øjnene	8,91 %	481
Det giver mig en følelse af selskab/afhjælper ensomhed	4,43 %	239
Jeg har læsevanskeligheder (fx pga øjensygdom eller dys-leksi), og derfor er lydbøger et godt alternativ	3,61 %	195
Jeg kan falde i søvn, mens jeg lytter	11,61 %	627
Andet (angiv venligst)	4,39 %	237
Respondenter i alt: 5.400		

Kilde: Saxos læseundersøgelse, 2024.

BOGMOMSSATSER I NABOLANDE

I Finland, Sverige og Danmark er der ikke regler vedr. faste bogpriser eller anden lovgivning, der vedrører udgivelsen af nye bøger. Norge skiller sig i den sammenhæng ud, da der er et fastprissystem i bogens 12 første levemåneder.

TABEL 1.2: Momssatser i nabolande

	Danmark	Finland	Sverige	Norge
Momssats bøger	25 %	14 %	6%	0%
Standardmomssats	25 %	25,5%	25%	25%*

* 25 % er standard, men næringsmidler og museumsbesøg m.v. har en lavere momssats.

STØTTE TIL BØGER, LITTERATUR OG FORFATTERE

Finland har ikke produktionsstøtte til national litteratur, men de tre øvrige lande har i varierende grad. Alle fire lande støtter oversættelse af bøger. Norges kulturråd administrerer en statslig indkøbsordning, hvor der indkøbes et vist antal af udvalgte titler til bibliotekerne.

Alle fire lande tilbyder arbejdslegater til forfattere. Længden varierer meget fra få måneder til flere år. Både Finland og Norge har fx femårige arbejdslegater.

Alle fire lande har en biblioteksafgift. Der er forskelle i, hvordan digitale bøger håndteres i de forskellige ordninger.

TABEL 1.3: Biblioteksafgiftsniveau i nabolande

	Finland	Sverige	Norge	Danmark
Biblioteksafgift (DKK)	73,2 mio.	123,3 mio.	102,7 mio.	206,5 mio.

TABEL 1.4: Oversigt over biblioteker og udlån i nabolande

	Finland	Sverige	Norge	Danmark
Antal biblioteker	837*	1.070	633	420**
Antal fysiske udlån	72 mio.	52 mio.	12,6 mio.	22,3 mio.
Antal digitale udlån	1,8 mio.	3,2 mio.	1,5 mio.	9,4 mio.
Materialeudgifter 2023 (DKK)	281 mio.	911 mio.	309 mio.	354 mio.

* 714 folkebiblioteker og 123 bogbusser

** 97 hovedbiblioteker, 308 filialer og 15 bogbusser

AFLØNNING AF TEKSTPRODUKTION I ANDRE BRANCHER

Aflønning for tekstproduktion er på en række andre kulturelle områder bestemt via overenskomster. I bogbranchen er aflønning for tekstproduktion bestemt af den enkelte kontrakt mellem forfatter og forlag, og derfor er det ikke muligt direkte at sammenligne lønniveauet for tekstproduktion med øvrige brancher. Det bemærkes dog, at det i Dansk Forfatterforenings kontraktguide fremgår, at det i branchen er sædvane, at forskuddet på det endelige manuskript som minimum svarer til det beløb, som salg af en tredjedel af første oplag vil indbringe forfatteren i royalty. En udfordring kan være, at første oplag af en titel ofte er ikke stort, og derfor vil forskudshonoraret være tilsvarende lavt.

Inden for andre kulturelle områder aflønnes tekstproduktion med faste minimumsbeløb baseret på overenskomster. Overenskomster for tekstproduktion på andre relevante områder omfatter:

- Spillefilmsoverenskomsten mellem Danske Dramatikere (manuskriptforfattere) og Producentforeningen
- Rammeaftale mellem Danske Dramatikere (manuskriptforfattere) og Danmarks Radio om interne dramaproduktioner.
- Overenskomst mellem Danske Dramatikere og teatrene under TIO.

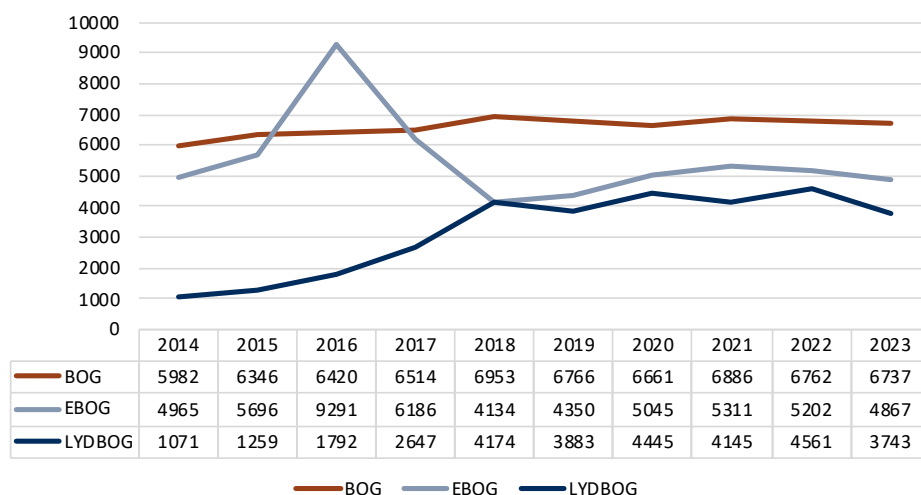
TEMA 2:

FORFATTERES LØN- OG ARBEJDS- VILKÅR PÅ DET DIGITALE BOG- MARKED, OG HVORDAN FORFATTERE KAN SIKRES BEDRE VILKÅR

PRODUKTION AF NYE TITLER

I 2023 blev der udgivet ca. 3.750 nye lydbøger, hvilket er 250 pct. flere udgivelser end i 2014. E-bogen har fundet et nogenlunde stabilt leje de sidste ti år med omkring 5.000 årlige nye titler, ser man bort fra 2015 til og med 2017, hvor en del ældre titler blev genudgivet digitalt.¹ I samme periode (2014-2023) er der også sket en svag stigning i antallet af trykte førsteudgaver, der udgives årligt, på ca. 13 pct., så der i 2023 blev udgivet omkring 6.700 nye titler

FIGUR 2.1. Nye førsteudgaver af trykte bøger, e-bøger og lydbøger.

Kilde. DBC, udtræk til Kulturministeriets Bogpanel.

¹⁾ Retrodigitaliserede titler har sidenhen fået sin eget fortegnelse, så man kan fjerne dem fra statistikken over førsteudgaver.

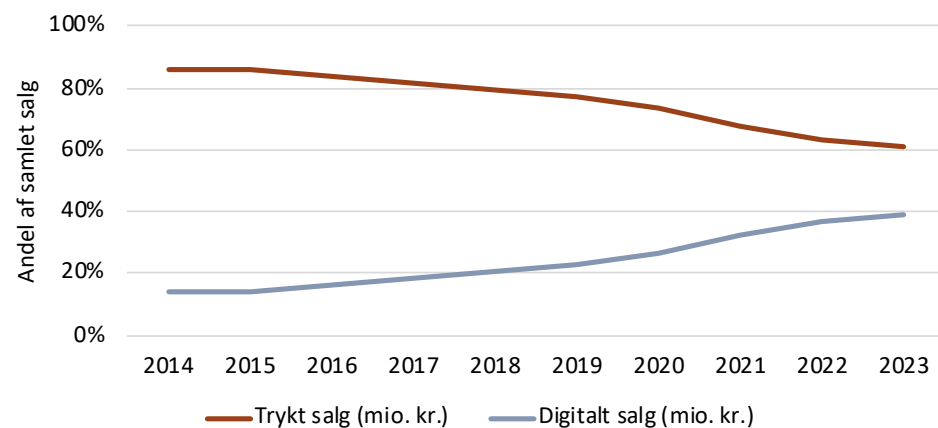
FORLAGENES OMSÆTNING PÅ DIGITALE UDGIVELSER

TABEL 2.1. Forlagenes omsætning fordelt på trykt og digitalt salg 2014-2023.
Kilde. Danske Forlags årsstatistikker

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Trykt salg	1550,9	1447,0	1418,6	1403,7	1363,5	1292,2	1349,6	1355,2	1188,7	1118,5
Digitalt salg	258,0	243,3	273,3	319,3	355,4	387,6	494,5	658,2	685,6	720,9
I alt	1808,9	1690,3	1691,9	1723,0	1718,9	1679,8	1844,1	2013,4	1874,3	1839,4

Kilde. Danske Forlags årsstatistikker

FIGUR 2.2. Forlagenes omsætning fordelt på trykt og digitalt salg 2014-2023.

Kilde. Danske Forlags årsstatistikker 2014-2023.

LÆSERADFÆRD

Hvis man ser på det samlede brug af skønlitteratur, hvad enten det er igennem lyd eller tekst, er danskerne blevet hyppigere brugere af litteratur, hvilket sandsynligvis skyldes, at danskere ofte bruger abonnement-tjenester til at læse eller lytte.

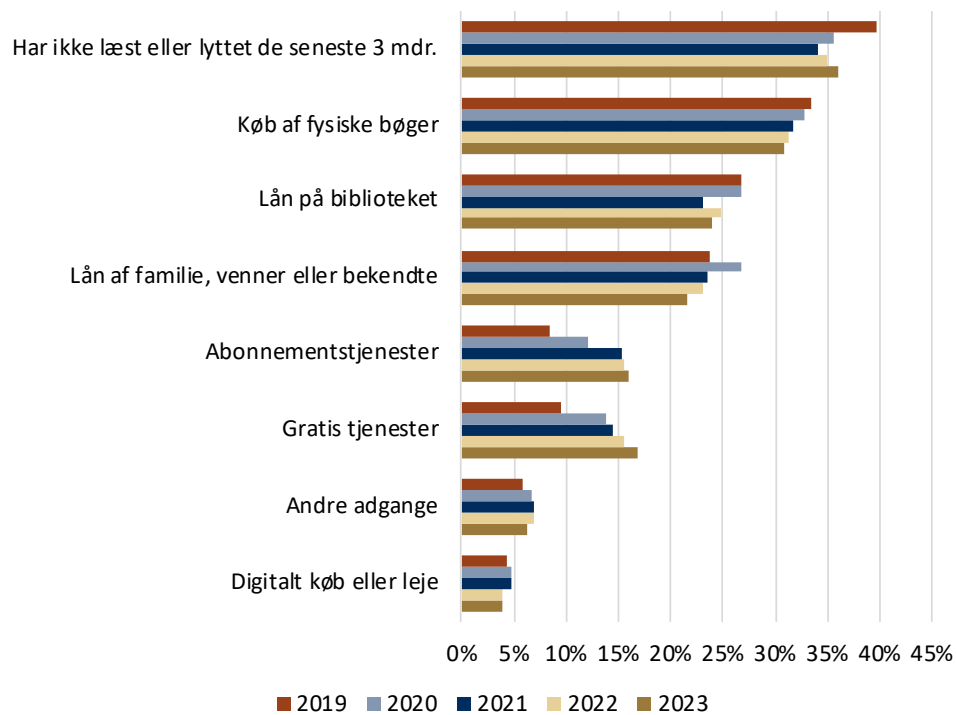
TABEL 2.2: Kulturvaneundersøgelsen: Har læst eller lytter til skønlitterære bøger

	2019	2020	2021	2023
Flere gange dagligt	6,5%	7,5%	7,8%	8,0%
Dagligt eller næsten dagligt	13,8%	13,8%	13,8%	14,0%
3-4 dage om ugen	6,3%	6,3%	6,5%	6,8%
1-2 dage om ugen	9,5%	10,0%	9,0%	9,0%
1-3 dage om måneden	11,3%	11,5%	11,5%	11,3%
Sjældnere end 1-3 dage om måneden	12,8%	15,8%	16,5%	15,0%
Ingen aktivitet i perioden	39,8%	35,5%	34,0%	35,8%

Kilde. Danmarks Statistik KVIHYP01. Gælder både fysiske bøger og bøger læst på e-boglæser eller tablet.

FIGUR 2.3. Kulturvaneundersøgelsen om adgang til skønlitteratur.

Hvordan får du adgang til skønlitteratur?

Kilde: Kulturvaneundersøgelserne, Danmarks Statistik, KVVHYP01 og KVVULIT02. Tallene er udregnet ved at tage et gennemsnit af de kvartalsvise tal i de respektive år.

TEMA 3:

DEN TEKNOLOGISKE PÅVIRKNING AF DEN LITTERÆRE UDVIKLING, HERUNDER KONSEKVENSER AF STREAMINGTJENESTER OG KUNSTIG INTELLIGENS

AKTUELLE UNDERSØGELSER AF KONSEKVENSERNE VED KUNSTIG INTELLIGENS FOR KULTURELLE ERHVERV OG FORFATTERE:

- OECDs seneste rapport "Employment Outlook" (2023): OECD peger på, at generativ kunstig intelligens gør særligt højt kvalificerede erhverv, herunder kulturelle erhverv, særligt udsatte for automatisering og beskæftigelsesfald.²
- McKinsey & Companys rapport "Det økonomiske potentiale af GenAI i Danmark" (2023): Generativ kunstig intelligens har et automatiseringspotentiale på omkring 30 pct. for den kulturelle sektor.³
- CVLECONOMICS' rapport "FUTURE UNSCRIPTED: The Impact of Generative Artificial Intelligence on Entertainment Industry Jobs" (2024): Knap 200.000 jobs forventes at blive erstattet eller elimineret af kunstig intelligens i USA. 3D-modellering, karakterdesign, stemmegenerering og komposition i film- og tv-branchen er mest sårbare over for kunstig intelligens.⁴
- World Economic Forums rapport "Jobs of Tomorrow: Large Language Models and Jobs" (2023): Forfattere og journalister vil opleve en negativ beskæftigelses-effekt, som følge af fremkomsten af kunstig intelligens.
- Spørgeskemaundersøgelse fra den engelske fagforening for forfattere, illustratører og oversættere, The Society of Authors (2024): En ud af fem bruger generativ kunstig intelligens i sit arbejde. Dette inkluderer 12 % af de adspurgte illustratører, 37 % oversættere, 20 % af fiktionsforfattere og 25 % af ikke-fiktionsforfattere.⁵ 31 % af forfatterne i undersøgelsen angiver at have brugt generative AI til at brainstorme idéer.

2) <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/08785bba-en.pdf?expires=1725270257&id=id&ac-cname=guest&checksum=BC04D-7B3DC2C4C25A2519EABD987BCD2> s. 96

3) <https://www.mckinsey.com/dk/-/media/mckinsey/locations/europe%20and%20middle%20east/denmark/our%20insights/genai%20i%20danmark/mck-det-okonomiske-potentiale-af-genai-i-danmark-2023.pdf>

4) WEF_Jobs_of_Tomorrow_Generative_AI_2023.pdf (weforum.org)

5) <https://societyofauthors.org/2024/04/11/soa-survey-reveals-a-third-of-translators-and-quarter-of-illustrators-losing-work-to-ai/>

TEMA 4: LÆSELYST OG LÆSEFÆLLESSKABER

KONKLUSIONER FRA FORSKELLIGE UNDERSØGELSER OM BØRN OG UNGES LÆSEKULTUR

BØRN OG UNGES LÆSNING 2021

Undersøgelsen "Børn og unges læsning 2021" gør status over danske børn og unges læsevaner. Undersøgelsen baserer sig på et spørgeskema besvaret af mere end 8.000 skoleelever i 5.-8. klasse i hele landet.

Undersøgelsen fremhæver bl.a. følgende resultater:

- Læselysten falder fra 5. klasse og frem, og færre elever på ældre årgange udtrykker læselyst.
- Elever med høj læselyst forbinder læsning med adspredelse og fordybelse, mens elever med lav læselyst forbinder læsning med noget skoleagtigt og pligtbetonet. De lavt motiverede har ikke positive erfaringer med dybde-læsning og har typisk ikke mødt litteratur, de fandt spændende.
- Der er sammenhæng mellem læselyst og samtale om litteratur i hjemmet på alle klassetrin.

BØRN OG UNGES LÆSEKULTUR (BOGPANELET 2024)

Undersøgelsen er en kvalitativ analyse af børn og unges læsekultur set fra børnenes eget perspektiv, herunder hvordan bl.a. øget skærmbrug i hjemmet, skolen og fritiden samt brug af e-bøger og lydbøger påvirker deres læsning. Undersøgelsen er lavet af konsulentvirksomheden Will & Agency igennem BookTok-data, videodagbøger, interviews og fokusgrupper med 7-18-årige.

Undersøgelsen viser bl.a.:

- At de 7-11-årige er afhængige af at få hjælp udefra, når de skal finde læsestof. Her vejledes de af voksne (særligt lærere og skolebibliotekarere) om hvad der både er passende underholdende og passende niveau.
- For de 12-14-årige spiller personlige præferencer en større rolle i læsevalg. De er åbne for input fra både nære relationer og verden omkring dem.
- For de 15-18-årige er der læsemotivation, men læsning prioriteres kun, hvis rammerne er helt rigtige. Aldersgruppen er modnet og kan godt se værdien i læsning og vil generelt gerne, men har stadig svært ved at skabe rammerne selv i deres fritid på grund af et væld af andre muligheder.

PIRLS-UNDERSØGELSE 2021

PIRLS er en international læseundersøgelse på 4. klassetrin og udføres hvert 5. år. Danmark har deltaget siden 2006.

PIRLS-undersøgelsen 2021 viser bl.a.:

- At næsten 25 % af danske elever i 4. klasse hverken kan fortolke, læse mellem linjerne eller læse kildekritisk
- At Danmark er et af de lande, hvor færrest elever rigtig godt kan lide at læse.

PISA-UNDERSØGELSEN 2022

PISA undersøger 15-årige elevers kompetencer i dansk, matematik og naturfag. Danske elevers resultater i læsning og matematik er gået tilbage i PISA 2022.

PISA-undersøgelsen viser bl.a.:

- Danske elevers læsekompetencer er faldet siden 2018. Faldet i resultater for læsning er ens for elever i den høje og lave ende af skalaen.
- I gennemsnit angiver de danske elever at bruge digitale redskaber i 3,8 timer om dagen til læringsaktiviteter i skolen. Det er det højeste gennemsnit blandt alle deltagerlande.⁶
- 30 pct. af danske elever bruger 5-7 timer på digitale værktøjer i skolen om dagen.⁷

ØVRIGE UNDERSØGELSER OM POSITIVE EFFEKTER VED LÆSNING BLANDT BØRN OG UNGE

- Undersøgelse udgivet af Sun, Y.-J. et al. ved Cambridge University Press "Early-initiated childhood reading for pleasure: associations with better cognitive performance, mental well-being and brain structure in young adolescence" (2024): Børn, der læser for fornøjelsens skyld, har bedre mental sundhed og præsterer bedre i skolen.⁸
- Centralbibliotekernes undersøgelse fra 2021 "Læselyst og Læsefællesskaber", der evaluerer den nationale læselystindsats.⁹
- VIVEs undersøgelse fra 2020 "Adgangen til, brugen af og betydningen af bøger blandt udsatte unge – Registeranalysen": Undersøgelsens resultater viser, at anbragte unge, som læser hyppigt som teenagere, i højere grad er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, når de er fyldt 19 år. Derudover viser undersøgelsen, at betydningen af at læse i fritiden er lige stærk, uanset om vi ser på gruppen af anbragte unge eller unge, der ikke er anbragt.¹⁰
- Socialt Udviklingscenter SUS' rapport "Anbragte Unge og Lystlæsning" (2020): Rapporten indeholder en interviewundersøgelse med 38 anbragte unge og undersøger med udgangspunkt i VIVEs registeranalyse, jf. ovenfor, unges læsehypighed, læsningens betydning for anbragte unges uddannelsesforløb, trivsel og personlige udvikling. Ifølge rapporten styrker lystlæsning unges selvbillede, understøtter personlig udvikling og giver et frirum fra hverdagen.¹¹

⁶) <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/int/240131-301336-pisa-2022-hovedrapport-pdf-ua.pdf> (s. 44)

⁷) <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf24/feb/240205anbefalinger-grundskole-final.pdf> (s.7)

⁸) <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/earlyinitiated-childhood-reading-for-pleasure-associations-with-better-cognitive-performance-mental-wellbeing-and-brain-structure-in-young-adolescence/03FB342223A3896DB8C39F171659AE33>

⁹) https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Omraader/Kulturinstitutioner/Biblioteker/l_fokus/Laeselyst/Laeselyst_og_laesefaellesskaber_rapport2021_Gitte_Balling.pdf

¹⁰) <https://www.vive.dk/da/udgivelser/adgangen-til-brugen-af-og-betydningen-af-boeger-blandt-udsatte-unge-dv4eb-dzn/>

¹¹) <https://www.sus.dk/wp-content/uploads/2020/09/anbragte-unge-og-lystlaesning.pdf>

UNDERSØGELSER OM DIGITAL LÆSNING BLANDT BØRN OG UNGE

- OECDs PISA-undersøgelse "21st Century Readers - Developing Literacy Skills in a Digital World" fra 2021: Undersøgelsens resultater indikerer, at elever, der læser trykte bøger, er bedre læsere, bruger mere tid på læsning og nyder læsning mere, end elever, der læser på digitale medier.¹²
- Jensen, R. E., Roe, A., & Blikstad-Balas, M. (2024). The smell of paper or the shine of a screen? Students' reading comprehension, text processing, and attitudes when reading on paper and screen. *Computers & Education*, 219, 1–12.¹³: Studiet viser, at elever læser mere overfladisk via skærm og husker mindre af det, de har læst i forhold til når de samme elever læser på papir.

KUNSTFONDENS INITIATIV

"LEVENDE LITTERATURMØDER FOR BØRN OG UNGE"

Kunstfonden lancerede i 2022 initiativet "Levende litteraturmøder for børn og unge" for at styrke og fokusere støtten til børn og unges møde med forfattere og illustratorer. Der er stor interesse for ordningen fra skolerne, og interessen har været stigende i løbet af årene.

En foreløbig mindre evaluering af initiativet indikerer, at initiativet har en positiv indvirkning på børnenes interesse for bøger, illustrationer og fællesskaber omkring litteraturen. Evalueringen peger også på, at de levende litteraturmøder kan være med til at engagere elever, som almindeligvis ikke er aktive i danskundervisningen.

ADGANG TIL BØGER PÅ SKOLEBIBLIOTEKER OG I DAGINSTITUTIONER

TABEL 4.1: Skolebibliotekernes bestand af bøger pr. 31/12 i pågældende år.

År	bestand
2024	22.209.236
2023	22.567.108
2022	22.849.777
2021	22.978.542
2020	24.074.650
2019	24.617.472

Note: bestand af bøger pr. 31/12 i pågældende år. Kilde: Slots- og Kulturstyrelsen.

Tal fra Gymnasiernes, Akademiernes og Erhvervsskolernes Biblioteksforening viser, at kun omkring 3 ud af 10 ungdomsuddannelser i Danmark har en bibliotekar ansat.¹⁴

En national undersøgelse fra EVA (2020) om læringsmiljøet i kommunale børnehaver viser, at personalet i 48 pct. af børnehaverne hverken læser med børnene eller inddrager bøger i deres aktiviteter med børnene, samt at børnene generelt ikke har adgang til bøger, som de selv kan opsøge.¹⁵

¹²) https://www.oecd.org/en/publications/21st-century-readers_a83d84cb-en.html

¹³) <https://psycnet.apa.org/record/2025-06217-001>

¹⁴) Hovedstadsgymnasium går mod strømmen: Bibliotekaren viser begejstret skolens nye fordybelsesrum frem

¹⁵) Læringsmiljø i kommunale børnehaver - National undersøgelse (2020), s. 8.

EREOLEN GO!

eReolen GO! er de danske folkebibliotekers landsdækkende tilbud med e-bøger, lydbøger og podcasts til børn i alderen 7-14 år. eReolen GO! er både en udlånsplatform af e-bøger og lydbøger og et inspirationsværktøj, som har særligt fokus på litteratur-formidling, bl.a. fra barn til barn.

Hver kommune betaler for deres borgeres udlån på eReolen og fastsætter grænser for antal lån pr. borger, ift. lokale, kommunale budgetter o.a., og det samme gælder for børns adgang og lån på eReolen GO. Bibliotekerne har mulighed for at indgå aftale om at give kommunens skoler adgang til eReolen GO via UNI-login. Dette giver mulighed for at børn kan låne fra eReolen med deres UNI-login, selvom deres forældre/værge ikke har fået deres børn registreret som låner på det kommunale folkebibliotek. Materialet på eReolen GO er kun beregnet til lyst-læsning. Det er ikke rettighedsklareret til undervisningsbrug, og derfor må skoler ikke bruge materialet på eReolen GO fx som klassesæt.

Overordnet er der således forskellige vilkår i Danmark for børn og deres muligheder for at tilgå ebøger og lydbøger på eReolen, afhængig af kommunale, og skolemæssige forhold. Ikke alle kommuners skoler giver adgang til eReolen via UNI-login, ligesom der er forskellige begrænsninger på antal lån, fra kommune til kommune.

OVERBLIK OVER VILKÅR OG BRUG AF EREOLEN GO I KOMMUNERNE

I alt er 54 kommuner tilmeldt UNI-login-ordningen til eReolen GO. Det er ikke alle kommunens skoler, der giver adgang til eReolen GO med UNI-login, selvom kommunen er tilmeldt UNI-login-ordningen. Dette kan skyldes forskellige lokale prioriteringer.

Der er i gennemsnit 0,58 digitale lån mere pr. borger om året i 2024 i kommuner, der giver adgang til eReolen GO Via UNI-login:

TABEL 4.2: Adgang til eReolen GO.

Adgang til GO!	Gennemsnit af lån pr. næse	Lån i alt	Befolkning
Ja	1,821624689	7452518	4085503
Nej	1,244771604	2391020	1875746
Hovedtotal	1,559418741	9843538	5961249

¹⁶⁾ Kilde: eReolen GO

Kilde: Slots- og Kulturstyrelsen.

¹⁷⁾ Kilde: Tabel 2. Antal grundskoler opgjort som skoler uden afdelinger samt afdelinger, jf. Børne- og Undervisningsministeriet <https://www.uvm.dk/statistik/grundskolen/personale-og-skoler/antal-grundskoler>

På landsplan er 846 folkeskoler og friskoler tilmeldt UNI-login-ordningen på eReolen GO.¹⁶ Til sammenligning er der i alt 2.086 folkeskoler og friskoler registreret i 2024/2025.¹⁷ Ikke alle skoler tilmeldt UNI-login-ordningen gør brug af muligheden for, at deres elever låner på eReolen GO via UNI-login. Det kan bl.a. skyldes, at der er stor forskel i skolernes prioritering af vejledning og brug af eReolen GO.

Det er individuelt, hvordan finansieringen af elevernes lån på eReolen GO fordeles på de kommunale budgetter. I nogle kommuner er det skolerne selv, der betaler, og i andre kan det være folkebibliotekets budget, der dækker udgiften.

Det er stor forskel fra kommune til kommune på det antal e-bøger/lydbøger, det enkelte barn har mulighed for at låne på eReolen GO.

I starten af marts måned 2025 så kvotefordelingen ift. antal lån på eReolen GO i kommunerne ud som følger:

Den laveste kvote på antal lån pr. måned er 2 e-bøger og 1 lydbog
Den højeste kvote på antal lån pr. måned er 120 e-bøger og 120 lydbøger

Lydbøger: I over halvdelen af landets kommuner er den månedlige kvote for antal lån af lydbøger på eReolen GO for det enkelte barn på 3-5 lån.

E-bøger: I 2/3 af landets kommuner er den månedlige kvote for antal lån af e-bøger på eReolen GO for det enkelte barn på 2-5 lån.

TABEL 4.3: Kommunernes udlånskvoter for lydbøger på eReolen GO.

Kvote: Antal lån af lydbøger		
pr. låner/måned	Antal kommuner	Andel i %
1	2	2%
2	13	14%
3	21	22%
4	15	16%
5	19	20%
6	6	6%
7	2	2%
8	3	3%
10	10	10%
15	2	2%
30	1	1%
50	1	1%
120	1	1%

Kilde: Publizon, marts 2025

TABEL 4.4: Kommunernes udlånskvoter for e-bøger på eReolen G0.

Kvote: Antal mulige lån af e-bøger		
pr. låner/måned	Antal kommuner	Andel i %
2	13	14%
3	24	25%
4	14	15%
5	21	22%
6	5	5%
7	2	2%
8	3	3%
10	10	10%
15	2	2%
30	1	1%
50	1	1%
120	1	1%

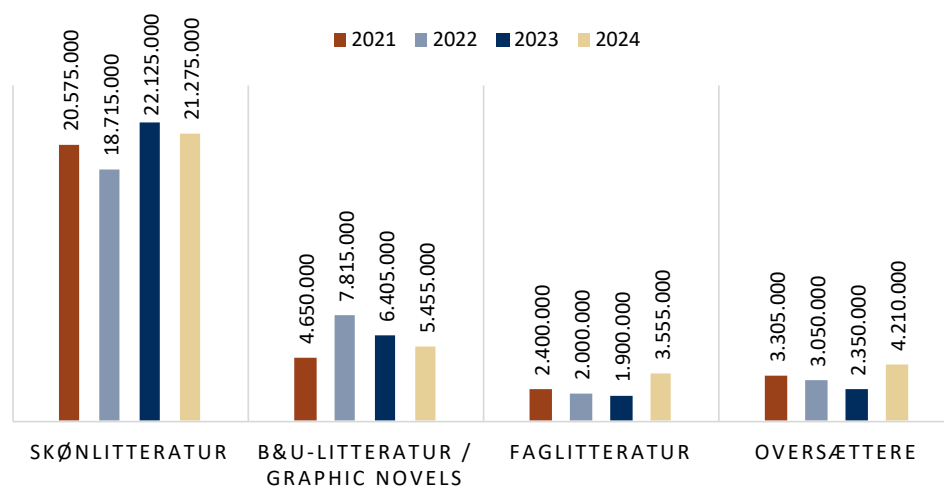
Kilde: Publizon, marts 2025

TEMA 5: SPECIFIKKE GENRER

Arbejdslegater fra Statens Kunstfond fordelt på genrer

På litteraturområdet uddeles arbejdslegater af Statens Kunstfonds Legatudvalg for Litteratur efter ansøgning. Udvalget har spillerum til selv at beslutte sine indsatsområder og strategier, og om de vil afsætte midler til præmiering af værker. I 2023 er alle midler brugt til legater, og derfor ændrer størrelsen af arbejdslegaterne (og dermed også antallet) og fordelingen mellem de forskellige genrer sig gennem tiden. Der findes ikke data på et detaljeret genreniveau (fx lyrik e.l.), og der er flere af ansøgerne, der arbejder inden for flere genrer.

FIGUR 5.1: Arbejdslegater: beløb. Kilde: Statens Kunstfond.

de: Statens Kunstfond.

BIBLIOTEKERNES UDLÅN AF DIGITALE TITLER OG BESTAND AF FYSISKE TITLER

Figurene 10 til 12 viser, hvordan både fysiske og digitale titler inden for forskellige genrer indkøbes og udlånes på bibliotekerne. Ser man på den fysiske bestand af bøger, og hvor mange eksemplarer af hver titel, der i gennemsnit indkøbes, er billedbøger, romaner og tegneserier de tre mest indkøbte genrer (jf. figur 10). På trods af de mange faglitterære udgivelser indkøbes titlerne i gennemsnit mindre. Men det skyldes sandsynligvis de mange selvudgivere af faglitteratur, hvor det ikke nødvendigvis er skrevet med henblik på en bredere offentlighed. Lyrikken ligger klart lavest i gennemsnitlig bestand pr. titel, hvis man ser bort fra dramatikken, som er en meget lille genre.

TABEL 5.1: Bibliotekernes bestand af nye trykte bøger udgivet og indkøbt i 2022 fordelt på genrer

	Antal nye titler	Bestand	Gnm. bestand pr. titel
Billedbog	863	153.123	177
Digte	263	6.022	23
Dramatik	9	97	11
Integrerede genrer	25	859	34
Noveller	209	17.896	86
Roman	2.150	418.383	195
Tegneserie	315	34.504	110
Faglitteratur	2.928	208.876	71
I alt	6.762	839.760	124

Kilde. DBC og Slots- og Kulturstyrelsens biblioteksafgiftssystem.

Billedbogen og romanen var populære på e-bog på eReolen i 2022, jf. figur 11. Det skal dog bemærkes, at tabellen kun viser e-bøger udgivet og udlånt i 2022, hvorfor tallene ikke tager det store bagkatalog af ældre titler, som eReolen i høj grad satser på, til indtægt. De 21 tegneserier udgivet i 2022 – og her er fortsat tale om førsteudgaver – blev udlånt i gennemsnit 316 gange, hvilket er meget højt sammenlignet med de andre genrer.

TABEL 5.2: Bibliotekernes udlån af nye e-bøger udgivet i 2022 fordelt på genrer

	Antal nye titler	Udlån	Gnm. udlån pr. titel
Billedbog	273	22.254	82
Digte	98	4.524	46
Dramatik	6	18	3
Integrerede genrer	10	170	17
Noveller	460	7.742	17
Roman	2.536	182.162	72
Tegneserie	21	6.640	316
Faglitteratur	1.798	70.279	39
Hovedtotal	5.202	293.789	56

Kilde. DBC og Slots- og Kulturstyrelsens biblioteksafgiftssystem.

Anm. Det samlede udlånstal i 2022 på eReolen for e-bøger er væsentligt højere, da data her kun er førsteudgaver udgivet og udlånt i 2022.

Figur 12 viser, at den enkelte lydbog fra 2022 i gennemsnit blev udlånt meget i 2022, uanset hvilken genre man ser på. Der var fx over 10.000 udlån af de 53 tilgængelige digtudgivelser.

TABEL 5.3:
Bibliotekernes udlån af nye e-bøger udgivet i 2022 fordelt på genrer

	Antal nye titler	Udlån	Gnm. udlån pr. titel
Digte	53	10.594	200
Integrerede genrer	3	361	120
Noveller	668	95.662	143
Roman	2.562	489.881	191
Faglitteratur	1.275	171.624	135
Hovedtotal	4.561	768.122	168

Kilde. DBC og Slots- og Kulturstyrelsens biblioteksafgiftssystem.

Anm. Det samlede udlånstal i 2022 på eReolen for e-bøger er væsentligt højere, da data her kun er førsteudgaver udgivet og udlånt i 2022.

DET KGL. BIBLIOTEKS NOTA-SERVICE

Det Kgl. Bibliotek er en statslig institution under Kulturministeriet. Det Kgl. Biblioteks Nota-service er det nationale bibliotek for blinde, svagsynede, ordblinde og andre, der på grund af funktionsnedsættelse er ude af stand til at læse trykt tekst. Det Kgl. Biblioteks Nota-service leverer overordnet set biblioteks-service på to områder:

- Kulturministeriets område, hvor opgaverne er fastlagt i bibliotekslovens § 15.
- Undervisning- og uddannelsesområdet, hvor opgaverne er fastlagt i særskilt aftale mellem Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK) og Nota (nu Det Kgl. Bibliotek) af 3. januar 2020 om levering af særligt tilrettelagte studie- og undervisningsmaterialer.

Det Kgl. Biblioteks Nota-service producerer og distribuerer lydbøger, e-bøger, hybridbøger og lignende formater til brug for personer med syns- og læsehandicap i henhold til ophavsretslovens §§ 17a-17e. Efter ophavsretslovens § 17 c har Det Kgl. Bibliotek tvangslicens til at formidle tilgængeliggjorte værker til personer med syns- og læsehandicap. Efter ophavsretslovens § 17 d har rettighedshaveren krav på kompensation.

Der er i juni 2023 indgået vederlags- og administrationsaftale mellem Copydan Tekst & Node og Nota (nu Det Kgl. Bibliotek). Vederlagsaftalen er indgået på baggrund af Ophavsretslicensnævnets kendelse nr. 123 af 3. november 2021.

TEMA 6: LITTERATUREKSPORT

ORGANISERING AF LITTERATUREKSPORTEN I DANMARK OG NORDEN

Statens Kunstfonds Projektsøtteudvalg for Litteratur varetager opgaven med at fremme dansk litteratur i udlandet (jf. Kunstfondsloven paragraf 7, stk. 2).

Projektstøtteudvalget har en samlet årlig bevilling på ca. 23 mio. kr., og udvalget kan frit bestemme, hvor stor en del af bevillingen, der skal gå til litteratureksporten. Det nuværende udvalg bruger ca. 5,5 mio. kr af egne midler om året på eksport.

Projektstøtteudvalget skifter medlemmer hvert fjerde år, og det varierer fra udvalg til udvalg, hvor højt eksporten bliver prioriteret. Medlemmernes erfaringer og kompetencer inden for litteratureksport varierer også. Udvalget sekretariatsbetjenes af Slots- og Kulturstyrelsen.

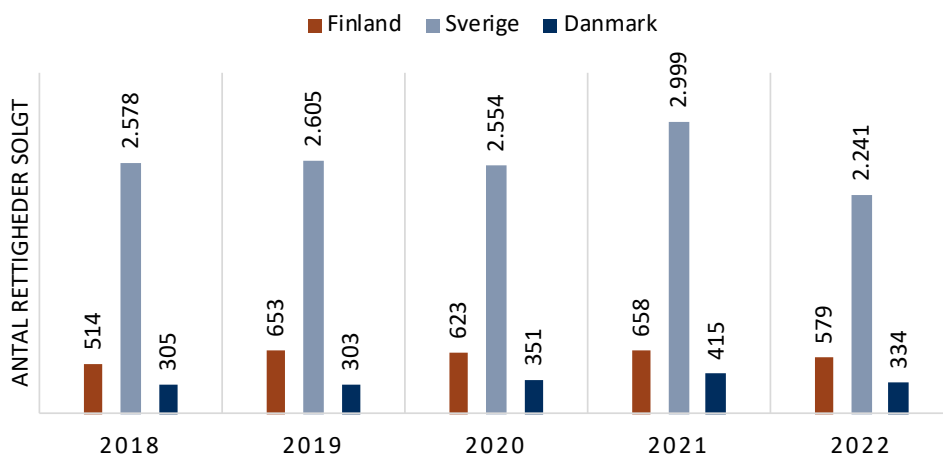
Det nuværende projektstøtteudvalg (2022-2025) besluttede i 2022 at satse på litteratureksporten, men at lade styrelsen stå for den strategiske udvikling og gennemførelsen af eksportindsatser, og at projektstøtteudvalget fungerer som en slags bestyrelse, der inddrages i relevant omfang. Udvalget mener, at det er mest hensigtsmæssigt med en selvstændig organisering, fordi det muliggør et langsigtet og erfaringsbaseret eksportarbejde, og fordi der ikke sker skift i prioriteringer og kompetencer ved skift af udvalgsmedlemmer.

I alle andre nordiske lande er litteratureksporten organiseret selvstændigt i form af selvejende institutioner eller et mandat til en styrelse. I Sverige varetages eksporten af en styrelse med et tilhørende advisory board bestående af branchepersoner, mens de andre nordiske lande har selvejende institutioner med bestyrelse.

SAMMENLIGNING AF RETTIGHEDSSALG MED DE ANDRE NORDISKE LANDE

Rettighedssalg

FIGUR 6.1. Rettighedssalg i Danmark, Sverige og Finland.

Kilde. Slots- og Kulturstyrelsen, FILI og Kulturrådet.

I figur 6.1 er de danske rettighedssalg sammenstillet med tal fra Sverige og Finland i perioden 2018-2022. Der kan være små variationer i måden, tallene opgøres på i de forskellige lande.

Infrastrukturen for litteratureksport ser forskellig ud fra land til land, bl.a. i forhold til antal agenturer. I Sverige findes der ca. 19 agenturer, Finland har 4, Norge har 6 og Danmark har 5 (inklusive Gyldendals og Politikens agenturer).

Det er ikke lykkedes at få præcise tal på rettighedssalg fra Norge, men direktøren for deres litteratureksportinstitution NORLA oplyser, at det har ligget omkring 1.000 om året de seneste par år.

INDTÆGTER VED RETTIGHEDSSALG

Der findes i øjeblikket ingen data på indtægter genereret ved salg af danske rettigheder til udlandet. Tabel 4.1 viser indtægter for hhv. Sverige, Finland og Norge.

TABEL 6.1: Indtægter ved rettighedssalg fra Sverige, Finland og Norge 2018-2022

Indtægter ved litteratureksport (i DKK)	2018	2019	2020	2021	2022
Sverige	229.814.443	193.810.630	199.262.864	201.736.592	237.444.720
Finland	23.381.103	27.672.867	26.589.082	27.548.447	28.970.378
Norge	43.084.000	87.049.800	68.623.200	76.248.000	76.248.000

Kilde: Kulturrådet, FILI og Kulturdirektoratet

TABEL 6.2: Ansøgninger vedrørende oversættelses- og produktionsstøtte fra udenlandske forlag til Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Litteratur.

Ansøgninger modtaget (*2025 halvt år)	2020	2021	2022	2023	2024	2025*
	220	215	263	249	422	214
Tilskudssum i kr.	2.564.685	2.936.017	4.511.110	4.341.204	5.306.421	

NB: Tabellen inkluderer nordiske oversættelsesmidler, som stammer fra Nordisk Ministerråd men administreres af projektstøtteudvalget.

Fra 2020-2023 har Projektstøtteudvalget for Litteratur årligt modtaget mellem 215 og 263 ansøgninger fra udenlandske forlag, der udgiver dansk litteratur. I 2024 skete der en stor stigning i antallet af ansøgninger, og det højere niveau ser ud til at blive opretholdt, når man kigger på det foreløbige antal af ansøgninger for 2025 (udvalget har to puljefrister om året). En mulig forklaring på stigningen er, at udvalgets nye strategi for eksporten har den ønskede effekt.

LEKTORATSORDNINGEN

Lektoratsordningen under Uddannelses- og Forskningsministeriet blev etableret i 1937 og har til formål at udbrede kendskabet til dansk i udlandet gennem støtte til udenlandske universiteter. Der undervises og forskes i dansk sprog, litteratur, kultur og samfundsforhold på omkring 64 universiteter verden over (2025), hvor omkring 2.000 udenlandske studerende læser dansk som hoved- eller bifag. Flere endnu tager kortere kurser i dansk sprog.

En stor del af de oversættere, som oversætter fra dansk til deres modersmål og bidrager til at få dansk litteratur ud i verden, har studeret dansk på et universitet i deres hjemland.

På finansloven for 2025 er der afsat 10,1 mio. kr. i 2025 og 5,7 mio. kr. i årene 2026-2028.

